

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Bona Sforza a kontext polské dvorské kultury v 16. století

Markéta Maďarčíková

Bakalářská práce

2015

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta Maďarčíková**
Osobní číslo: **H12059**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové): Polština
Název tématu: **Bona Sforza a kontext polské dvorské kultury v 16. století**
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka na základě pramenů a sekundární literatury zhodnotí přínos osobnosti polské královny Bony Sforzy k rozvoji polské dvorské kultury za panování krále Zikmunda I. Starého. Zaměří se na literární a uměleckou činnost spojenou s královským dvorem a na osobnosti spojené s postavou Bony Sforzy. Zdůrazní její přínos k pronikání renesančních vlivů do polského prostředí a ke kontaktům mezi tehdejší Itálií a polsko-litevským státem. Práce bude mít analytický a kompilační charakter

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BESALA, Jerzy. Zygmunt Stary i Bona Sforza. Wyd. 1. Poznan: Zysk i S-ka Wydawnictwo, 2012. 729 s. BOGUČKA, Maria. Bona Sforza. Wydanie 4. uzupelnione. Wroclaw: Zaklad Narodowy im. Ossolinskih - Wydawnictwo, 2009. 313 s. POCIECHA, Wladyslaw. Krolowa Bona (1494-1557). T. 1. Poznan: Pozn. Tow. Przyjaciól Nauk, 1949. VII, 322 s., [16] s příl. QUIRINI-POPÚAWSKA, Danuta. Dzialalnosc Wlochww w Polsce w I polowie XVI. wieku na dworze krolewskim, w dyplomacji a hierarchii koscielnej. Wrocalw: Zaklad Narodowy im. Ossolinskih, 1973. 140 s. Prace Komisji Nauk Historycznych; Nr 32. WOJCIECHOWSKI, Zygmunt. Zygmunt Stary (1506 - 1548). Warszawa: Panstwowy Instytut Wydawniczy, 1979. 436 s., [13] l. il. Klasycy historiografii. CHLEDOWSKI, Kazimierz. Krolowa Bona. Warszawa: Panstwowy Instytut Wydawniczy, 1960. 197 s. MARKIEWICZ, Mariusz. Historia Polski 1492 - 1795. Krakow: Wydawnictwo Literackie, 2002. 758 s. DANIEL, Ladislav. Italská renesance a baroko ve střední Evropě. Renesans i barok wloski w Europie Srodkowej - příspěvky z mezinárodní konference, Olomouc 17.-18. října 2003. Olomouc Univerzita Palackého, 2005. 369 s.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michal Téra, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **11. února 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2015**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 20. ledna 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Markéta Maďarčíková

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat mému vedoucímu práce panu Mgr. Michalu Térovi, Ph.D za čas, který mi věnoval a jeho cenné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat paní Mgr. Gabriele Marii Gańczarczyk za pomoc a informace. Moje další poděkování patří mé rodině, přáteli a přátelům, že mi poskytli dostatek klidu a opory při psaní mé práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá osobností královny Bony Sforzy a jejím vlivem a přínosem do polské kultury v období první poloviny 16. století za panování jejího manželka Zikmunda I. Starého. Studentka popsala životy obou panovníků před svatbou a následně jejich společnou vládu. Nejvíce se zaměřila na pronikání renesance na královský dvůr a do celé Rzeczy – pospolité s poukázáním na konkrétní příklady.

KLÍČOVÁ SLOVA

Bona Sforza, Zikmund I. Starý, královský dvůr, renesance

TITLE

Bona Sforza and the Context of Polish Courtly Culture in 16th Century.

ANNOTATION

This thesis is focused on the queen Bona Sforza's influence and contribution to the Polish culture during the first half of the 16th century. The student describes the life of the queen before her marriage to king Sigismund I. the Old as well as his life, their wedding and their reign together. At the centre of attention are early signs of Renaissance culture at the royal court and within the whole Rzeczpospolita Empire.

KEY WORDS

Bona Sforza, Sigismund I. the Old, royal court, renaissance

Obsah

Úvod	8
1. Cesta Zikmunda I. ke královské koruně a jeho vláda do příchodu Bony Sforzy do Polska 11	
2. Život Bony Sforzy do příchodu do Polska.....	19
3. Společné působení Zikmunda I. Starého a Bony Sforzy v polsko-litevské unii.....	23
3.1 Zahraniční politika.....	24
3.2 Náboženská situace.....	27
3.3 Dynastické poměry	29
3.4 Bonina vnitropolitická a hospodářská činnost.....	33
4. Kulturní vliv královny Bony Sforzy	37
4.1 Královský dvůr	37
4.2 Renesanční umění a humanismus v Polsku	46
4.2.1 Architektura.....	46
4.2.2 Literatura	52
4.2.3 Bona Sforza v literárních a historických dílech od renesance až do současnosti....	55
5. Návrat Bony Sforzy zpět do Itálie.....	58
Závěr.....	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
Prameny	65
Sekundární literatura.....	65
Internetové zdroje	67

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem si vybrala osobnost královny Bony Sforzy a její vliv a přínos do polské kultury v období 16. století za panování jejího manžela Zikmunda I. Starého. V rámci polské historie, jde o velmi zajímavé období, kdy se spojila otevřenost a umírněnost krále Zikmunda s ambiciózní Italkou Bonou Sforzou.

V práci jsem čerpala především ze sekundární literatury a přebrala jsem z ní většinu citovaných pramenů z důvodů jejich nedostupnosti. Čerpala jsem výhradně z originální polské literatury, proto spatřuji přínos této práce v tom, že je to zřejmě jedna z mála prací, která analyzuje a popisuje toto téma v českém jazyce. Mým cílem je seznámit české prostředí s osobnostmi Bony Sforzy a Zikmunda v kulturním a dvorském kontextu. Z tohoto důvodu má moje práce především kompilační charakter, čehož jsem si plně vědoma.

V úvodní kapitole své práce se zaměřuji na historický kontext a změny, za kterých se král Zikmund I. Starý dostal ke královské koruně. Protože měl Zikmund I. Starý šest bratrů, z nichž čtyři se stali králi, nebyla pro něho královská koruna samozřejmostí. V první části této kapitoly popisují politické a zahraniční aktivity jeho bratrů a následně Zikmundovu korunovaci. V druhé části této kapitoly jsou popsány nejdůležitější události, které se odehrály před jeho sňatkem s Bonou Sforzou. Jde o válečné konflikty, kterých nebylo málo; dále se zaměřuji na mezinárodní situaci a na jeho osobní život, zejména pak první manželství a smrti milované Babory Zápolské. V závěru je pak rozveden výběr nové manželky a svatba *per procura* v Neapoli, Bonina cesta do Krakova, svatba a korunovace v Krakově.

Navazující kapitola pojednává o životě Bony před svatbou se Zikmundem. Považuji tuto část za velice důležitou, protože by měla ukázat jakým způsobem a v jakých podmínkách Bona vyrůstala a byla vychovávána. Ne nadarmo se říká, co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš... Pokud již od dětství měla Bona pocit jedinečnosti a vyrůstala mezi osobami, které hýřily temperamentem a sebevědomím, zdá se být pochopitelné, že tyto způsoby chování uplatňovala ve vlastním životě. Od mala jí byly vštěpovány jisté zásady, kterých se Bona držela po celý život. Dalším důležitým aspektem bylo její vzdělání, které v kapitole také popisují. V závěru kapitoly cituji ukázky děl, jejichž inspirací byla mladá vévodkyně Bona Sforza.

Hlavní jádro práce začíná třetí kapitolou, kdy je již Bona korunovanou polskou královnou. Mým cílem je poukázat na rozdílnost myšlení královny, polských šlechticů a poddaných, jejichž vzájemné nepochopení vedlo až k nenávisti ke královně. Nejdříve jsem se pokusila naznačit zahraniční politiku, kdy se Zikmundovi podařilo ukončit války na východě a kdy se musel postavit ke sporu s Turky. Dále se musel Zikmund vypořádat

s náboženskými problémy. Zvolil zcela rozdílnou cestu, než panovníci po celé Evropě. Jeho tolerantní přístup jednak k protestanským církvím, ale i Židům, vedl k příchodu Židů z celé Evropy právě do Polska. Následuje rozbor rodinných záležitostí a dynastických poměrů, do kterých už Bona plně zasáhla. Bona se zaměřila na kvalitní výchovu, bohaté vzdělání a úspěšnou budoucnost u svých dvou dětí, prvorozené Izabely a dědice trůnu Zikmunda Augusta. Důležitým bodem jsou sňatky Zikmunda Augusta. Ten totiž nedal při druhém sňatku na rady matky a proti její vůli si vzal ženu z magnátského rodu Radziwiłłů. Tento sňatek byl hlavním důvodem jejich sváru, který se již nikdy nevyřešil. Dále jsem se v rámci této kapitoly zaměřila na její vnitropolitickou a hospodářskou činnost. Svými počiny obohacovala sebe, království, ale zneprátelila si šlechtice a magnáty. Jejich nespokojenost vyústila v tzv. exekutivním hnutí, které nechtělo přijmout nové pořádky, narušující šlechtická práva zakořeněná ve společnosti již od 15. století. Konec této kapitoly je věnován smrti krále Zikmunda.

Další kapitola je ústřední částí mé práce. Mým záměrem bylo popsat kulturní přínos královny Bony Sforzy k rozvoji polské dvorské kultury. Zaměřuji na pronikání renesančních vlivů a myšlenek z Itálie na polský královský dvůr, do architektury a literárního umění. Pokusím se zdůraznit konkrétní přínos královny Bony, ale také postoj krále, který se zdá být velice důležitý. Příchod Bony zapříčinil, že se Polsko ještě více otevřelo renesanci a došlo k pronikání nových vlivů.

Nejprve se v této části práce zaměřuji na královský dvůr; odborná literatura nabízí možnost poměrně podrobně a jmenovitě popsat nový královský dvůr obohacený o Italy. S Bonou totiž přišlo do Polska množství pokrokových, vzdělaných a zručných Italů, kteří svou činností přímo působili na polské prostředí počátku 16. století. Na druhou stranu zde působilo množství Poláků, kteří uměli přebrat italské zkušenosti. Již nyní bych ráda podotkla, že se na základě prostudované literatury zdá, že velký vliv měl také otevřený postoj krále. Ten se s renesančními myšlenkami setkal již dříve na dvoře svého bratra v Budě a v době, kdy přišla Bona do Polska, znal již jeho dvůr renesanční život.

V dalším bodě představuji, jak nový proud ovlivnil stavitelství v té době. Zejména se zaměřuji na budování v Krakově, kde byla postavena Zikmundova kaple, která je považována za perlu renesance na sever od Alp. Z důvodu tohoto uznalého označení je prostor věnován i architektonickému popisu stavby. Vlna renesančního stavitelství se přesunula i do dalších měst a vzniklo tak množství cenných a umělecky velice hodnotných staveb.

Poslední podkapitola je věnovaná literatuře. Umělci byli svázáni s královským dvorem, psali díla, která se často vyjadřovala k aktuálním událostem. Pro autory to bylo velice

výhodné, protože díky mecenášství krále či šlechticů mohli autoři volně tvořit, cestovat do zahraničí a vzdělávat se. Jako je popsána největší architektonická památka, která vznikla za vlády krále Zikmunda, přijde mi stejně vhodné popsat největší literární památku z té samé doby. Těžko se v této části hledá přímý vliv královny. Dalo by se říci, že celkový životní styl, který byl ovlivněn přítomností královny, byl více otevřený změnám, které se projevíly v literatuře. Jako například uvědomění si vlastního národní identity a s tím spojený počátek psaní v polštině. Autorům se také otevřela cesta do zahraničí, zejména do Itálie a zkušenosti a znalosti, které nasbírali, mohli pak zúročit ve svých dílech. Poslední část se pak zabývá konkrétními reakcemi na královninu osobnost v uměleckých či vědeckých dílech napříč historií.

Poslední kapitola práce je popis posledních let Bonina života. Jsou popsány okolnosti odjezdu královny, její cesta a příjezd. Bona se v posledních chvílích v Polsku necítila dobře. Obyvatelé ji zřejmě nenáviděli, okruh příznivců se také zmenšil a odchod se tedy zdál jako nejlepší varianta. Příchod zpět do Bari obyvatele velice potěšil. Netěšili se však královnině přítomnosti příliš dlouho. Dalo by se říci, že rok a pár měsíců, který v Bari strávila, vypovídal o jejím charakteru a životním krédu. Snažila se ještě zapojit do politiky a to se jí možná vymstilo. Půjčila velký obnos peněz Filipu II. Habsburskému a ten jí místo splácení nechal přes svého spojence podstrčit jedovatou látku a nechat jí v horečkách podepsat falešnou závěť. Nebyla by to Bona, aby se nechala takto „obalamutit“. Druhý den ještě stačila dát věci do pořádku, ale jedovaté látce podlehla a zemřela...

1. Cesta Zikmunda I. ke královské koruně a jeho vláda do příchodu Bony Sforzy do Polska

Král Kazimír IV. Jagellonský a Alžběta Habsburská měli šest synů, z nichž čtyři se stali panovníky. Nejstarší syn Vladislav II. Jagellonský se stal českým a polským králem, Jan Olbracht byl králem polským, Alexandr Jagellonský velkovévodou litevským a králem polským stejně jako Zikmund I. Starý.¹

Kazimír IV. Jagellonský zemřel 7. června 1492. Ještě před svou smrtí rezignoval na post velkoknížete litevského ve prospěch syna Zikmunda a pro syna Jana Olbrachta chtěl korunu polského krále. Senát Jana Olbrachta 27. září 1492 skutečně zvolil, s volbou souhlasili i přítomní zástupci měst a šlechty.² Po obřadu korunovace krále byl poprvé svolán *Sejm*, který se skládal ze dvou komor. První komoru tvořili senátoři a druhou, poslaneckou,³ zástupci šlechty. Jednalo se o první parlament v polské historii, který byl svolán do Piotrkowa 18. ledna 1493 a schválil výběr daní a privilegia pro šlechtu.⁴ V roce 1496 svolal král další Sejm do Piotrkowa, který měl schválit získání financí na plánovaný útok proti Turkům. Byla vyhlášena tzv. *Piotrkowska statuta*, která potvrzovala rostoucí postavení moci šlechty a která omezovala práva poddaných. Dále byla přijata nařízení, která ukládala pokuty pro úředníky, jež neplnili svoje povinnosti, a byla zrušena cla pro šlechtu. Naproti tomu byla omezena svoboda pohybu pro poddané, měšťanům bylo zakázáno vlastnit půdu a biskupem se mohl stát pouze člověk ze šlechtického rodu. Těmito ústupky poskytl Sejm králi dostatek financí na výpravu proti Turkům.⁵ Výprava se nakonec změnila v boj nejen proti Turkům, ale i Moldavskému knížectví a Uherskému království a dopadla pro Jana Olbrachta katastrofálně.⁶ Jan Olbracht zemřel 17. června 1501.⁷

Jan Olbracht byl titulem i velkokníže litevský, avšak prakticky v Litevském velkoknížectví vládl jeho bratr Alexandr, oba bratři spolu spolupracovali. Alexandr se musel

---

¹ Další potomci Kazimíra a Alžběty: dcery: Hedvika Jagellonská, Žofie Jagellonská, Alžběta Jagellonská (zemřela rok po narození), Alžběta Jagellonská (v 8 letech zemřela), Anna Jagellonská, Barbora Jagellonská a Alžběta Jagellonská; synové, kteří nenastoupili vládu: svatý Kazimír, Fridrich Jagellonský. Viz BORKOWSKA, Urszula. *Dynastia Jagiellonów w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowa PWN, 2012. 630 s. IBSN 978-83-01-16692-2, příloha rodokmen Jagellonců.

² MARKIEWICZ, Mariusz. *Historia Polski 1492 – 1795*. 2. vydání. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002. 758 s. IBSN 978-83-08-04128-4, s. 314.

³ Polsky: *izba poselska*.

⁴ MARKIEWICZ, Mariusz. *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 314.

⁵ *Ibidem*, s. 316.

⁶ WOJCIECHOWSKI, Zygmunt. *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*. 2. vydání. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1979. 436 s., s. 79.

⁷ Stalo se to při výpravě, která měla za cíl přivést k poslušnosti Řád německých rytířů, jehož byl polský král lenním pánem. MARKIEWICZ, Mariusz. *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 318.

vypořádat s rostoucím vlivem Moskevského velkoknížectví, které se roku 1480 zbavilo závislosti na tatarské Zlaté hordě a ve jménu ochrany pravoslavných věřících začínalo expandovat na západ. Na hranici litevského státu a Moskevského velkoknížectví se nacházela západoruská knížectví, z nichž některá uznávala svrchovanost Moskvy a některá Vilnius. Pravoslavných věřících bylo ve Velkoknížectví 90% a pod vládou Jagellonských katolických velkoknížat měli všechna práva a svobodu vyznání, ale to bylo moskevskému velkoknížeti Ivanu III. málo. V roce 1493 uskutečnil Ivan III. výpravu ve jménu ochrany pravoslavných věřících a začala první válka mezi Moskevským a Litevským velkoknížectvím. Litva přišla o část východních území konkrétně o oblast nad horní Okou a okolí Vjazmy. Ani svatba Alexandra s dcerou Ivana III., která se konala v roce 1495, nebyla řešením a v roce 1500 vybuchla další válka, v níž Litevské velkoknížectví přišlo o další území. Alexandr našel spojence v krymských Tatarech a Řádu, ale přes počáteční úspěch spojenců bylo Moskevské velkoknížectví opět úspěšnější. Alexandr neměl v té době čas věnovat se pouze válce. Zemřel král Jan Olbracht a Alexandr musel bojovat o polskou korunu. Války skončily v roce 1505, kdy bylo v Moskvě podepsané šestileté příměří a Litevské velkoknížectví definitivně přišlo o Seversko-černigovské knížectví.⁸

Alexandr si musel své zvolení vydobýt, podařilo se mu však bratry Vladislava a Zikmunda porazit. Po volbě v roce 1501 vyhlásil tzv. *reálnou unii s Litvou*, nebo také tzv. *mielnickou unii*, která byla prohloubením polsko-litevské personální unie. Od této chvíle zastával jeden volený panovník post polského krále i litevského velkoknížete. Tím jagellonská dynastie přišla o dědičnost litevského trůnu. Tím, že se funkce stala volenou, přestala být dědičnou. Zásadním krokem Alexandrový vlády bylo přijetí zákona *Nihil novi* (z lat. = nic nového) v roce 1505. V praxi to znamenalo, že nic nového nelze vyhlásit bez souhlasu Sejmu, který byl tímto zákonem stanoven, definován a dotvořen. Sejm vydal velice důležitý soubor zákonů: *Statut Łaskiego*, kde byly sepsány všechny platné zákony a privilegia polské koruny platná pro všechny obyvatele. Jan Łaský byl velký kancléř polského království. Od června roku 1505 trpěl král Alexandr obrnou a 19. srpna 1506 zemřel ve Vilnius. Za života stihl napsat závěť a za svého nástupce na Litvě i v Polsku určil bratra Zikmunda.⁹ Závěť měla jiný charakter pro Litvu, kde byla určující a musela být respektována a jiný charakter pro Polsko, kde byla pouze královským přáním, kterému mohlo, ale nemuselo být vyhověno.¹⁰ Zikmund si tedy musel svou pozici krále vydobýt a být řádně zvolen. Byla to

---

⁸ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 320.

⁹ *Ibidem*, s. 321 – 324.

¹⁰ WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 84 – 85.

také otázka úspěchu pro dynastii Jagellonců, která, jak již bylo dříve řečeno, přišla o dědičnou pozici na Litvě. Ne všichni šlechtici se Zikmundovou kandidaturou souhlasili. Dynastie na Litvě našla oporu v knížeti Michalu Glińském¹¹ a získala podporu i některých velkopolských šlechticů. Malopolští šlechtici byli pro volbu Zikmundova bratra, krále českého a uherského Vladislava. Sám Vladislav však hájil kandidaturu Zikmunda. Nakonec byl 20. října 1506 Zikmund zvolen litevským velkoknížetem a 8. prosince 1506 polským králem.¹² Ještě dřív než byl Zikmund zvolen za velkoknížete a krále, postaral se o jeho zaopatření bratr Vladislav Jagellonský a udělil mu v letech 1499 – 1504 slezská knížectví: glogwské a opavské a ustanovil ho správcem v Lužici. Královské koruny se mu dostalo až ve čtyřiceti letech a současníci ho nazývali *rex pacificus* (král míru) a korunovali přídomkem „Starý“.

V prvních dvou letech panování proběhla znovu válka s Moskvou, na kterou se připravoval již Alexandr, jenž chtěl odčinit ztrátu území z předchozí války. Realizace však padla na Zikmunda, který chtěl využít nestability knížectví po smrti (1505) Ivana III. Válka začala útokem moskevských vojsk, který nebyl úspěšný.¹³ V druhé fázi vyslal Zikmund vojska pod vedením Mikuláše Firleje, tomu se však nepodařilo dobýt dříve ztracená území zpět.¹⁴ Vše bylo potvrzeno 8. listopadu 1508 mírem uzavřeným na zásadě *status quo ante* (původní stav před válkou).

Jen rok po ukončení války s Moskvou se Zikmund ocitl ve válce s Moldávií. Šlo o území Pokrutí, původně polské území, které zabral v roce 1502 otec současného moldavského vládce Bohdana III. Polský král Alexandr se snažil tuto situaci vyřešit tím, že slíbil svou sestru Alžbětu Jagellonskou za manželku právě Bohdanovi. Moldavský vládce měl na oplátku vrátit Pokrutí a složit lenní hold polskému králi. Moldavané Pokrutí v roce 1506 opustili, ale ke sňatku kvůli Alexandrově smrti nedošlo a nový král Zikmund sňatek odmítl. Válka začala v červnu 1509, moldavská vojska dobyla Lvov i Rohatyn. V lednu 1510 bylo Bohdanovo vojsko poraženo, když se pokoušelo přejít Dněstr a zaútočit. Manželské plány byly zrušeny a lenní suverenitu nad Moldávií převzal Vladislav, král český a uherský.¹⁵

V roce 1512 začala další válka s Moskvou a v červenci roku 1514 moskevská vojska dobyla Smolensk. 8. září se strhla velká bitva u Orši, kde se moskevská vojska dala na útěk. Polsko-litevská vojska sice Smolensk zpět nedobyla, ale došlo ke zlepšení Zikmundovi pozice

---

¹¹ Glińský byl renesanční osobou. Pocházel z tatarského rodu, ale při studiu v Itálii přijal katolické vyznání. Strávil mnoho let na evropských dvorech a v roce 1499 se vrátil zpět do Litvy. WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 85.

¹² MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 324.

¹³ WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 90 – 92; MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 324 – 325.

¹⁴ *Ibidem*, s. 325.

¹⁵ *Ibidem*, s. 326.

v Evropě. O vítězství v bitvě se dozvěděla celá Evropa a vyšlo najevo spojenectví římského císaře Maxmiliána s moskevským velkoknížetem Vasilijem III., který si dělal nárok na byzantské dědictví.¹⁶ Z důvodu častých a nákladných válečných výprav Zikmund v roce 1512 představil návrh na společnou zemskou hotovost, jejíž část by byla vždy připravena k pohotovosti v případě ohrožení. Fungování této zemské hotovosti zavazovalo šlechtice k pravidelným platbám, z kterých by byla zemská milice živena. Návrh vzbudil dohady mezi šlechtici; byl sice roku 1514 schválen Sejmem, ale o rok později se stav vrátil do předešlé situace. Jednotlivé sejmíky financovaly své armády individuálně a jednorázově.¹⁷

Od roku 1491, kdy byl ještě Zikmund na královském dvoře v Budě, mu dělala společnost moravská šlechtična Kateřina Telčanská, s kterou měl dokonce syna Jana a dceru Reginu. Musela však ustoupit první královské manželce, dceři uherského magnáta Štefana Zápolského, Barboře Zápolské.¹⁸ Tímto sňatkem z roku 1512 získal vliv na situaci v Uhrách a ztížil situaci císaři Maxmiliánu Habsburskému, který chtěl oženit některého ze svých potomků s dcerou Vladislava Annou, a tím získat pro Habsburky uherskou korunu a oslabit pozice Jagellonců v Evropě.¹⁹ To se ovšem později Maxmiliánovi podařilo. V roce 1515 byly uzavřeny tzv. vídeňské smlouvy, které se týkaly dohody krále Vladislava Jagellonského a císaře Maxmiliána Habsburského o budoucích sňatcích dětí Vladislava Jagellonského s vnuky Maxmiliána Habsburského. Anna Jagellonská byla provdána za Ferdinanda Habsburského a Ludvík Jagellonský se oženil s Marií Habsburskou.²⁰ Vídeňského sjezdu se účastnil i Zikmund, došlo zde k dohodě, která uklidnila situaci mezi Zikmundem a Maxmiliánem. Maxmilián se zavázal, že přestane podporovat velmistra Řádu Albrechta, se kterým měl Zikmund spor. Oba panovníci se domluvili o opatrovnictví nad mladým Ludvíkem Jagellonským. To bylo zapotřebí již v roce 1516, kdy zemřel Ludvíkův otec a Zikmundův bratr Vladislav Jagellonský. Zikmund se stal poručníkem Ludvíka Jagellonského v Českém království.²¹ Když v roce 1519 zemřel císař Maxmilián, měl Zikmund ze své funkce poručníka českého krále právo volit římského císaře. Svého práva nemohl ale využít, protože čeští stavové prohlásili Ludvíka za plnoletého, i když jím ještě nebyl, a volební shromáždění

---

¹⁶ WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 329 – 331.

¹⁷ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 327 – 328.

¹⁸ WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 81 – 82.

¹⁹ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 329.

²⁰ ČECHURA, Jan. *České země v letech 1526 – 1583. První Habsburkové na českém trůně I*. Jihlava: nakladatelství Libri, 2008. 324 s. ISBN 978-80-7277-385-5, s. 18, 20.

²¹ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 332; WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 116.

v Římě s tím souhlasilo. Zajímavostí je, že Lev X. navrhoval kandidaturu na císaře samotnému Zikmundovi. Císařem byl zvolen Maxmiliánův vnuk Karel V.²²

V rámci vnitřní politiky se Zikmund musel opět soustředit na konflikt s Moskevským velkoknížectvím. V roce 1517 došlo k tajné dohodě mezi Vasilijem III. a Řádem proti Zikmundovi. Ve stejném roce proběhla neúspěšná výprava litevských vojsk na území Moskevského velkoknížectví. Moskva navázala spojení s krymskými Tatary a v roce 1519 společně porazili polsko-litevské vojsko pod Sokalem. Nakonec byl podepsán v roce 1520 pětiletý mír se stejnou hranicí mezi státy, která byla stanovena v roce 1508. Smolensk tedy dále patřil Moskvě. V tom samém roce, kdy začala další válka s Moskevským velkoknížectvím (1519), zahájila polská vojska útok proti Řádu. Polská vojska byla v dobývání řádového území úspěšná a dostala se až do Královce. Řádu táhla na pomoc císařská vojska, ale nezdařilo se jim dostat se přes Vislu natož vojensky zasáhnout. V roce 1520 vyhlásil Zikmund čtyřleté příměří. Pět let poté došlo k sekularizaci Řádu. Svůj vliv na tom měla reformace. Velmistr Řádu Albrecht Hohenzollern se potkal s Martinem Lutherem a nechal se ovlivnit jeho myšlenkami. Řád se poté změnil v knížectví. Zikmund přijal sekularizaci a Albrecht Hohenzollern mu složil lenní hold.²³

Barbora Zápolská porodila Zikmundovi dvě dcery. První se narodila v roce 1513 a dostala tradiční polské jméno Jadwiga (česky Hedvika). Druhou dceru Annu porodila Barbora 2. října 1515, avšak narození potomka znamenalo smrt pro královnu a po pěti letech života zemřela i malá Anna. Smrt ženy Zikmunda velice zasáhla a bylo o něm řečeno: „*Král velice trpí po smrti královny, velice ji miloval, protože byla nejlepší královna.*“²⁴ Na počest své ženy nechal Zikmund vybudovat *Zikmundovu kapli* v katedrále v Krakově. Stavbu plánoval florentský architekt Bartolomeo Berecci. Kapli dokončily Zikmundovy děti v roce 1533, téhož roku byla i posvěcena a byly v ní pochovány zesnulá královna Barbora s dcerou Annou.²⁵ 48letý ovdovělý král musel nalézt novou královskou manželku. Císař Maxmilián Habsburský mu nabízel buď svou vnučku Eleonoru, nebo princeznu Bonu, dceru ovdovělé vévodkyně Milána a Bari, Izabely Sforzy. Další kandidátky byly z domácího prostředí. Nabízel mu je primas Łaski a šlo o vévodkyně z mazovské linie Piastovců. Łaski chtěl Zikmunda oženit buď s ovdovělou Annou, nebo její dcerou a navíc chtěl Zikmundovy dcery provdat za děti Anny Mazovské a tím mazovskou větev spojit s královskou korunou.

²² MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 333.

²³ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 334, 335, 337, 338.

²⁴ WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 118.

²⁵ *Ibidem*, s. 118; BESALA, Jerzy. *Zikmund Stary i Bona Sforza*. Poznań: Zys i S-ka Wydawnictwo, 2012. 730 s. ISBN 978-83-7506-883-2, s. 236.

Mazovsko bylo vlastně autonomním knížectvím a sňatkem by se definitivně připoutalo k Polskému království.²⁶

Pro Zikmunda mohl klást důraz na vzhled budoucí královny. Tuto domněnku potvrzuje zpráva, že byl ve fázi rozhodování mezi Bonou a Eleonorou poslán posel do Burgundska, aby zjistil, zda je protikandidátka Eleonora dostatečně půvabná. Zikmund byl přivyklý na krásu zesnulé ženy Barbory a zvěsti o Bonině kráse a moudrosti ho mohly utvrdit v rozhodnutí.²⁷ Zikmundovi byla mladá Italka popisována s velkým nadšením a on sám byl prý nadšen. Poslové Zikmunda ujišťovali, že skutečné krása Bony odpovídá její kráse na portrétu, který král dříve obdržel: „*Nejkrásnější světlé vlasy, řasy i obočí černé, oči více andělské než lidské, čelo hladké a jasné, nos vcelku obyčejný, tváře vrozeným studem ruměné, ústa se podobají nejživějším korálům, zuby rovné a bílé, vznešený krk, prsa kulatá a bílá, pohledná ramena, ruka jakou nejkrásnější možno spatřit a slovem jí těžko popsat, stejně tak při pohledu na celou osobu nebo na část její osoby, nic krásnějšího a více podivuhodného není možné spatřit, půvab v každém pohybu a nejpůvabnější mluva, vědomost i výslovnost, která je velice vzácná u ženského pohlaví. Slyšeli jsme ji mluvit bez jakékoli přípravy latinsky a Boha si bereme za svědka, že dokonce neřekla nic, co by nebylo hladké, vybrané a poetické.*“²⁸ Když Zikmundovi poslové spatřili tančící Bonu, poslali králi v roce 1517 zprávu: „*Známe Itálii již mnoho let, ale lépe tančit ženu jsme nikdy neviděli. Takové tanečné umění může člověk získat u největších mistrů a za velké peníze.*“²⁹ Nakonec se tedy rozhodl vzít si Bonu a senátorům to sdělil listem z 11. listopadu 1517.³⁰ V den sv. Mikuláše, patrona Bari, se konala slavnostní svatba *per procura* (tzn. svatba v zastoupení) na zámku Castel Capuano v Neapoli. Interiér byl slavnostně a bohatě vyzdoben. Všichni hosté se dostavili slavnostně oděni a reprezentovali vysokou úroveň kultury a vkus, který v té době vládl na italských dvorech. Král Zikmund byl zastoupen Stanislavem Ostrorugem. Bona i Stanislav vyslovili svátostnou přísahu a Bona dostala zlatý prsten zvaný „hvězda“. V komnatách se nacházelo Bonino svatební věno. Obsahovalo zlato, stříbro, drahé kameny, množství oděvů všeho druhu podle poslední módy a v té nejlepší kvalitě a z nejluxusnějších materiálů, hedvábné ložní prádlo, pozlacenou manželskou postel, nebesa z hedvábí a sametu, drahé koberce a přikrývky. Dále praktické vybavení a dekorace jídelny a komnat. Bona nezapomněla ani na vybavení kaple. Byla také uzavřena manželská smlouva, kterou podepsala i Izabela a která určovala

²⁶ WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 130 – 132.

²⁷ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 239.

²⁸ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 526.

²⁹ *Ibidem*, s. 336.

³⁰ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 243.

vzájemné povinnosti obou manželů. Sama Izabela podepsala individuální smlouvu se Zikmundem o manželství s její dcerou; ze smlouvy vyplývá, že tvůrcem a prostředníkem sňatku byl císař Maxmilián Habsburský. Podle smlouvy měla Izabela jako věno vyplatit 100 000 dukátů. Polovinu vyplatila po příjezdu Bony do Krakova a druhou polovinu ve formě splátek. Na oplátku měla Bona obdržet dary v hodnotě nejméně 50 000 dukátů. Bona zdědila veškeré statky a nemovitosti své matky. Cestu do Krakova financovala Izabela. Boně mělo náležet 200 000 dukátů z příjmů z měst, a pokud by Zikmund zemřel dříve než Bona, náležely by jí tyto příjmy až dokonce jejího života. V případě dřívější smrti ženy, by nemusel Zikmund vracet věno.³¹ Na konci ledna 1518 se Bona spolu se svým dvorem vydala na dlouhou a náročnou cestu do Krakova. Bona měla strávit Velikonoce buď ve Vídni, nebo v Olomouci, nakonec je strávila 29. března v Olomouci, protože cesta ubíhala rychle a stihla sem se svou družinou dojet. Příhodnější řešení to bylo i pro Zikmunda, protože kdyby Bona zůstala na Velikonoce ve Vídni, nestihla by naplánovaný termín svatby (dva týdny po Velikonocích).³² *Acta Tomiciana 4* se zmiňují: „V Olomouci se k průvodu připojilo polské poselstvo, což již dříve Zikmund své nastávající oznamoval. Kromě toho píše, že poslal do Olomouce veškeré věci pro její pohodlí.“³³ Dále popisují průběh cesty: „Průvod se ubíral z Vídně přes Mikulov, Hustopeče a byl biskupem přivítán také na Vyškově. Podle polských vyslanců hovořil nejučenější a nejhumanističtější biskup s královnou latinsky...“³⁴ „V Olomouci pobývalo několik polských biskupů a další dvorští úředníci, kteří vyjeli v průvodu královny naproti na míli daleko. Italové si prý stěžovali na zimu, přesto velikonoční svátky proběhly příjemně. Olomouc je dokonce označována Zikmundovým kancléřem za ‚plnou velice vzdělaného lidu‘ a ‚krásné město, místo jak velice krásné, tak velice bezpečné‘. Polský král poslal nastávající nové manželce mnoho darů, mezi nimi zlacený, luxusně zdobený kočár a dva povozy pro dvorní dámy, či dva bohatě zdobené náhrdelníky.“³⁵ V Olomouci měl na Vánoce v roce 1525 zastávku také papežský nuncius Nicolaus Fabro při cestě za Zikmundem do Polska.³⁶ 11. dubna konečně Bona překročila polskou hranici a 15. června se přiblížila Krakovu. Před městem ji vítal průvod 10 000 lidí včetně šlechticů a královského dvora. Čekal na ni i král

³¹ POCIECHA, Władisław. *Królowa Bona (1494 – 1557)*, svazek 1., Poznań: Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk, 1949. 322 s., s. 205 – 213.

³² KALOUS, Antonín: Z husitské revoluce do renesanční Evropy. In: ŠMERAL, Jiří (ed). *Dějiny Olomouce*, 1., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 632 s. IBSN 978-80-244-2368-5. s. 197.

³³ Ibidem, s. 198.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Nebylo to poprvé, kdy Zikmund využil zastávky na Moravě. Při cestě do Bari k milánskému a aragonskému vévodovi Franciscovi Galeazzu Sforzovi v roce 1518 ho hostil biskup Thurzo na svém zrekonstruovaném renesančním zámku. Odtud pověřil Jana Dubravia a Viléma z Kunštátu, aby toto poselství vedli a doručili. KALOUS, *Z husitské revoluce do renesanční Evropy*, op. cit., 235.

³⁶ KALOUS (ed.), *Z husitské revoluce do renesanční Evropy*, op. cit., 198.

Zikmund. Ke královskému stanu dorazila téhož dne se západem slunce. Král budoucí královnu přivítal mocným objetím, a poté, co ona se mu uklonila a políbila mu ruku, primas Jan Łaski pronesl uvítací řeč. Celý italsko-polsko-litevský průvod se vydal do Krakova, kam dorazil následujícího dne. Hned 18. června se konala královská svatba a korunovace královny v katedrále na Wawelu. Opět šlo o vznešený obřad za účasti nejdůležitějších osobností, jako byli císařští poslové, poslové krále Ludvíka, mazovská vévodkyně Anna, biskupové a další vážené osobnosti. Mši vedl primas Jan Łaski. Po svatebním obřadu následovala korunovace královny. Druhý den byla královna podle domluvy obdarována a svatební oslavy byly zakončeny 24. června velkým bálem, kde se již Bona plně věnovala svým nevlastním dcerám.³⁷

---

³⁷ POCIECHA, *Królowa Bona (1494 – 1557)*, 1., op. cit., s. 217 – 239.

2. Život Bony Sforzy do příchodu do Polska

„Rodná zem Bony byla krajem bankéřů, odvážných kupců, absolutistických politiků i geniálních myslitelů, velkých umělců a vzdělaných žen s mužským charakterem. Země, ve které byla vychována a která určila charakter budoucí polské královny.“³⁸

Boniny předkové byli skutečným reprezentanty vzdělaných a schopných osobností. Její matka Izabela pocházela ze starého královského rodu Trastamarů, kteří vládli v Aragonii, Kastilii, Sicílii a Neapoli. Otec Izabely a praotec Bony byl Alfons II. Aragonský. Zasloužil se o rozvoj humanismu a založil první italskou Akademii humanistickou. Bonin prapraotec František Sforza měl pověst spravedlivého a lidského vládce, na rozdíl od praotce Galeazza Maria Sforzy, který byl krutovládce. Manželka Františka Sforzy Bianka Maria Sforza dělala svému manželovi společnost při vojenských výpravách a sama leckdy velela. Bianka Maria vešla do dějin také proto, jak krutě a úkladně odstranila jednu z Františkových konkubín a tedy možnou rivalku a konkurentku. Bonina babička Hipolita Maria byla velice vzdělaná a měla řečnické a herecké nadání, dokonce pronesla řeč před papežem Piem II. Za muže si vzala Alfonse II. Aragonského. Jen Bonin otec Giangaleazzo vévoda z Milána se vymykal. Byl to slabý a neschopný jedinec, jeho strýc Ludvík il Moro ho zbavil svéprávnosti, ale přesto se za něho Izabela provdala a měli spolu čtyři potomky.

Bona se narodila 2. února 1494 ve Vigevanu, na zámku v blízkosti Pávie. *„Jméno dostala po své babičce z otcovy strany, Boně Savojské, která byla přítomná při jejím narození a nepochybně držela vnučku v náručí při křtu.“³⁹* 21. října, ve stejném roce, co se Bona narodila, zemřel její otec. Pro Izabelu nastaly těžké časy. V době smrti manžela byla znovu těhotná, takže na svět přivedla dceru – pohrobka, která do roka zemřela. Přišla o svého otce krále Alfonse II. Aragonského a bratra Ferdinanda II., krále neapolského. Roku 1497 ji il Moro vyhnal z milánského zámku Sforzů. O tři roky později odešla s dcerami (syn byl vězněn ve Francii) ke strýci do Neapole. Z důvodu válek strávila s dcerami několik let na Ischii, kde zemřela starší sestra Bony Ippolita. Od Ferdinanda Aragonského si nechala obnovit uznání svých vévodství Bari a Rossano. Konečně se mohla spolu s osmiletou Bonou vrátit zpět do Bari. Izabela budovala dvůr a udržovala ho na vysoké úrovni, do Bari se stěhovaly šlechtické rodiny, založila zde školu jízdy, kam se chodili učit jezdcí z celé Evropy. Dbala také na rozvoj umění, literatury, vzdělání a investovala do církevních staveb. Vzdělaná matka chtěla pro

---

³⁸ BOGUČKA, Maria. *Bona Sforza*. 4. vydání. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo we Wrocławiu Sp., 2009. 313 s. ISBN 978-83-04-05004-4, s. 20.

³⁹ *Ibidem*, s. 25.

svou dceru to nejlepší a dbala na Bonino vzdělání a výchovu. Již v dětství se Bona naučila od matky španělsky a základům latiny. Jako učitel byl pozván humanista s velkou pedagogickou praxí Crisostomo Colonna, na Bonino vzdělávání dohlížel lékař a člen neapolské Akademie Antonio z Ferrary, který se podepisoval jako Galateo. Bona s ním udržovala korespondenci a zdá se, že ji jeho rady ovlivnily.⁴⁰

V roce 1507 ji Galateo poslal dopis, který ji měl motivovat ke studiu. *„Pokud je pro tebe studium důležité, vyrosteš v největší a nejrozumnější mezi ženami našeho věku. Možná ti studium ještě dělá starosti, ale když vynaložíš úsilí, přinese ti největší potěšení. Nevzdávej se důstojná paní, nevzdávej studium, do kterého tě sama příroda, nejrozumnější matka tvoje i učitel tvůj, muž svatý i velice vzdělaný, a všichni dobří lidé pobízejí. Využívej toho štěstí, že jsi inteligentní, abys nezanedbala darů, kterými tě příroda a osud bohatě obdarovaly. Protože v žádné věci nezasluhujeme větší důtku a trest, jako když zatratíme a nevážíme si darů přírody. Jestliže knížata od přírody, a ne pouze podle práv a zvyků, kterých mnoho není, stojí výše než jiní lidé, největší rozdíl musí být mezi tebou a ostatními děvčaty. Ty jsi přišla na svět řídit, ony posluhovat. Ony sítím a vřetenem ať posluhují, ty právem, vědou a dobrými zvyky, ony ať se starají o tělo, ty musíš vzdělávat ducha, ony, paní, ať slouží, vyrábějí vlnu, tenký, čistý materiál a ať předou nejjemnější zlaté nitě, vy, kterým – protože takové je rozhodnutí osudu – je dáno panovat dokonce i nad muži, prohlížejte knihy svatých mužů a filosofů, učte se následovat příklady vážených žen, abyste se ctihodně ukázaly a mohly rozkazovat mužům, jako ty, které osud svými dary a veškerým dobrem obdařil.“*⁴¹

V další části jí radil, aby neztrácela čas zbytečnými činnostmi a více se věnovala svému oděvu a klenotům: *„Začni pomalu nabývat informací o mužích, protože ses narodila, abys jim vládla.“*⁴² V dobách, kdy se ostatní budou věnovat zábavě, má ona studovat Vergilia a Cicera, sv. Jeronýma, Augustina a Jana Zlatoústého. Dále vysvětloval, že lidé se nerůzní rodem, ale hodnotou duše: *„Dávej si pozor. Pokud budeš studovat stejně jako jiná děvčata, můžeš být s nimi rovna, ale pokud se budeš věnovat vyššímu studiu, neboj se považovat se za důstojnější. Doufám, že mezi váženými ženami dobudeš nejslavnějšího jména. Ti, kteří budou číst moje dopisy, řeknou: šťastnou byla námaha Crisostoma a připomínky Galatea! Neboť vím, že bez vzdělání nikdo nemůže žít dobře, ani mít hodnotu.“*⁴³ Jak napsal W. Pocięcha: *„Galateo byl první, kdo přinesl teorii, že ženy mohou vládnout mužům.“*⁴⁴

⁴⁰ BOGUČKA, Bona Sforza., op. cit., s. 21 – 35.

⁴¹ POCIECHA, *Królowa Bona (1494 – 1557)*, 1., op. cit., 159, 160.

⁴² Ibidem, s. 160.

⁴³ Ibidem, s. 160.

⁴⁴ Ibidem, s. 160.

Bona byla tedy vychována, jak vést vládu a mít moc, ale ne jak se starat o rodinu. Bona byla vzdělávána v latině, klasické literatuře, historii, studovala díla církevních otců, učila se základy práva, přírodovědy, matematiky, geografii, jezdila na koni a prakticovala i další sportovní aktivity, učila se tančit, zpívat a uměla hrát na hudební nástroje. Její studium skončilo zhruba po 10 letech a její učitel Colonna byl velice spokojen jak schopná a inteligentní Bona byla. „*Vévodkyně Bona je velice učená, vlastní téměř sangvinický charakter, je středního vzrůstu, ani moc štíhlá ani moc silná, velice příjemná, pamatuje si čtyři knihy Vergilia, zná množství Cicerových dopisů, různé epigramy, velké množství věcí týkajících se Itálie a Petrarky, píše a mluví nezvykle učeně.*“⁴⁵ V době studií vydala se Bona na královský dvůr do Neapole, aby si osvojila dvorské mravy. Žila zde s tzv. „smutnými královnami“, které přišly o své muže. Dokonce byla inspirací pro místní básníky a spisovatele. Jeden z básníků složil báseň, kde jí vyznává svou bezmeznou lásku a opěvuje ji. Básník byl však velice nešťastný a trpěl, protože to byla láska neopětovaná a on věděl, že se do něho pyšná vévodkyně nikdy nezamiluje:

Boně Sforze

*Z běloby hedvábí a šarlatu,
Ó kněžno Bono spanilá,
Korunu jako znak majestátu,
Si splétáš jako z květů.
Z emailu budeš ji mít.
Má bolest vězněm je tam, kde pláčou
Ti, kteří trpí bez viny,
Věčným utrpením rozdírání,
Tisíc přízraků smrti vidí
Jako odměnu jedinou.*

Motto

*Ze všeho nejvíce nám čelo krabátí,
To trápení co rozum zatemňuje.*⁴⁶

Bona se rovněž stala hlavní hrdinkou španělského románu s názvem *Question de amor*, Bona zde nosila jméno Belisena a Neapol byla přejmenována na Noplesano. Do Beliseny se zamiloval mladík Flamiano. V textu byly přesně popsány hony, turnaje, výpravy

⁴⁵ POCIĘCHA, *Królowa Bona (1494 – 1557)*, 1., op. cit., s. 161.

⁴⁶ BOGUĆKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 38.

do lázní a zahrad, kterých se účastnila i Bona. Mladík se jí snažil při různých příležitostech vyznat lásku, ale pyšná vévodkyně všechny nabídky odmítla. Flamian byl zraněn v bitvě s Francouzi a zraněním polehl. Před smrtí myslel pouze na svou milou a na nešťastnou lásku. Román byl v té době několikrát vydán ve španělštině a italštině a dokonce i ve francouzštině.⁴⁷ Toto literární dílo se stalo historickým pramenem, kde jsou přesné popisy oděvů, zvyků a chování tehdejších lidí. Autor je neznámý, ale tvrdil, že z velké části popisoval skutečný příběh. Mohl jím být šlechtic, který viděl vše na vlastní oči.⁴⁸

V roce 1512 zemřel Bonin bratr František, jediný dědic Milánského vévodství a tím zmizela i možnost znovuzískání tohoto území pro tuto větev rodu Sforzů. Izabela se tedy musela pokusit nalézt vhodného kandidáta, po jehož boku by mohla Bona vládnout.⁴⁹ Za kandidáta vybrala syna nenáviděného Ludvíka il More Maxmiliána Sforzu, který byl držitelem Milánského vévodství. Ferdinand Aragonský chtěl Bonu provdat za bratra papeže Lva X., Juliana Medici. Dalším plánem bylo provdat Bonu za vévodu Filipa Savojského. Ten by mohl získat zpět ztracené Milánské vévodství. Milán padl v roce 1515 do rukou Francouzů a Maxmilián Sforza byl zadržen a vězněn ve Francii. Izabela ještě myslela na synovce papeže Lva X., Lorenza Medici. O čí přízeň bude Bona, nebo spíše Izabela, bojovat se rozhodlo, když se do Itálie dostala zpráva, že zemřela manželka polského krále Zikmunda I. Starého.⁵⁰

---

⁴⁷ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 36 – 39.

⁴⁸ POCIĘCHA, *Królowa Bona (1494 – 1557)*, 1., op. cit., 170.

⁴⁹ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 63, 65.

⁵⁰ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 44, 45.

3. Společné působení Zikmunda I. Starého a Bony Sforzy v polsko-litevské unii

Bona přišla do raně novověké Rzeci-pospolité, jejíž státní zřízení se dnes nazývá šlechtická demokracie. Ideálem polské šlechtické republiky byla tzv. „*monarchia mixta*, což je princip smíšené ústavy, usilující o kombinaci různých prvků vlády od výkonné moci jednotlivce až po vládu širokého lidu, a zajišťující harmonii a rovnováhu mezi jednotlivými společenskými stavy, nacházejícími vzájemnou dohodu.“⁵¹ Inspirace byla nacházena i v aristotelovské koncepci, „*kteřá uznávala vhodnost tří podob organizace moci dle počtu zúčastněných a vedla k obhajobě principu rozdělení moci mezi monarchistickou složku, aristokratický prvek vlád ctností a demokratickou zásadu vlády širokého plebsu.*“⁵² Velký zastánce šlechtických svobod a odpůrce absolutismu, soudobý historik a kněz Stanisław Orzechowski napsal, že Polsko: „*nebylo ovládáno ani samotným králem, ani několika muži, ani všemi. Vláda jednoho muže vede snadno k tyranii, vláda několika k neštěstí ostatních a osamocená vláda lidu je zkázonosná. Polská republika je složená z monarchie, aristokracie a demokracie a zachovává si tak důstojnost krále, Senátu i lidu.*“⁵³ V Polsku se tyto myšlenky prakticky realizovaly trojúhelník dělby moci – tedy *král – Senát – Izba poselska* (sněmovna).⁵⁴ Z výše uvedeného můžeme usoudit, že způsob uvažování a názor polských šlechticů na vládu a rozdělení moci byl zcela odlišný od toho, co měla v mysli zakořeněná Bona.

Dalším z rozdílných aspektů bylo odepření práva ženám na trůn. Koruna patřila pouze mužům a středověká královna měla stát ve stínu svého muže, měla být oddanou křesťanskou a věnovat se charitativním záležitostem. Jejím hlavním posláním bylo rodit děti, hlavně pak dědice. Bona však již nebyla typická středověká královna, měla velké ambice.⁵⁵ Čemu se Bona Sforza v Itálii naučila, chtěla také praktikovat. Za prvé chtěla mít moc a vládnout. Začala pomalu, ale jistě vstupovat do vnitřní i zahraniční politiky polského státu. Takové chování královny nemělo v Polsku tradici a obyvatelstvo nic takového nepředpokládalo. Bona rychle zjistila, že vliv může získat dvěma způsoby. Za prvé byla rádcem a důvěrníkem svého manžela a za druhé měla vliv na vysoké královské úředníky. Snažila se dosadit svoje stránky

⁵¹ KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie: parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16 – 17. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011. 245 s. Russia Altera; sv. 18. Slavica; sv. 8. ISBN 978-80-87378-58-8, s. 20.

⁵² Ibidem, s. 31.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem, s. 31, 32.

⁵⁵ BOGUČKA, Maria. *Białogłowa w dawnej Polsce: kobieta w społeczeństwie polskim XVI-XVIII wieku na tle porównawczym*. Wyd. 1. Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 1998. 225 s. ISBN 83-85660-78-X, s. 208.

do církevních i světských úřadů. Podařilo se jí dosadit své spojence do nejbližšího králova okolí. Královna měla ve svém okolí i protivníky a jedním z hlavních byl Krzysztof Szydłowiecki, který zastával od roku 1515 funkci velkého kancléře Polského království. Jeho spojencem byl podkancléř Piotr Tomicki. Tomicki skvěle organizoval a vedl královskou kancelář a roku 1524 se stal krakovským biskupem. Dále mezi Boniny protivníky patřil Jan Tarnowski a Samuel Maciejowski, který se chtěl stát primasem po zemřelém Janu Łaském, Bona si však prosadila svého spojence děkana, kanovníka a později biskupa Piotra Gamrata. Dalším odpůrcem byl velkopolský magnát Lukasz Górk. Byl to Górk, kdo Bonu ve jménu krále vítal v Olomouci. Ti všichni a mnozí další velkopolské a malopolské magnáti chtěli v Polsku převahu magnátské oligarchie, spolupracovali s Habsburky a knížetem Albrechtem Hohenzollernem. Přestože byla Bona cizinkou, hájila polské zájmy více než nejvyšší polští šlechtici. Spojence našla v primasi Łaském, on sám nedůvěřoval Habsburkům ani Albrechtovi. Hlavní oporou byly královně velký korunní maršálek Piotr Kmita a Gamrat. Piotr Kmita budil v lidech buď obdiv nebo nenávisť a Piotr Gamrat měl spíše špatnou pověst, ale v dobách, kdy byl primasem, reformoval školství a zakládal knihovny. Na Litvě měla Bona podporu především v biskupovi a královském sekretáři Wawrzyńci Międzyleském a velkém litevském hejtmanovi Konstantinu Ostrogském.⁵⁶ V *Životopise Piotra Gamrata* o ní korunní podkancléř a biskup Filip Padniewski (1510-1572) napsal: „*Královna Bona, Italka, opovrhující ženskými pracemi, věnovala se veřejným a administrativním záležitostem Rzeczypospolité a také v těchto oblastech vydobyla si úspěch, měla rovněž respekt u manžela, který dovolil, aby rozhodovala o přidělování šlechtických titulů a měla vliv na množství dalších záležitostí. A protože bylo zřejmé, že nemá ženského práva, mnoho práce vkládala ve veřejnou aktivitu, uzurpující sobě vládu.*“⁵⁷

3.1 Zahraniční politika

Na konci 20. let se znovu začala komplikovat situace na hranici s Moldávií a opět šlo o oblast Pokutí. Tehdejší moldavský vládce Petru IV. Rareș se rozhodl obnovit hranice do podoby, v jaké byly za časů jeho otce. Dostal povolení sultána a ve spolupráci s moskevským velkoknížetem Vasilijem III. a jeho vojsky v roce 1530 vytáhl obsadit Pokutí. O rok později se v Polsku začalo sbírat vojsko a polská diplomacie se snažila získat přízeň sultána, který už nebyl na straně moldavského vládce. Polska vojska v čele s Janem Tarnowským rychle získala Pokutí zpět. 22. srpna 1531 došlo k bitvě pod Obertynem, kde se utkala vojska polská s vojsky moldavskými. Moldavská strana byla tvrdě poražena, nepodařilo se však podepsat

⁵⁶ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 106 – 121.

⁵⁷ BOGUČKA, *Białogłowa w dawnej Polsce: kobieta w społeczeństwie polskim*, op. cit., s. 208, 209.

mír, protože moldavská vojska utekla zpět na své území a Zikmund si nepřál, aby polská vojska vstupovala na vazalská území tureckého sultána. S ním podepsal v roce 1533 Zikmund doživotní příměří a nastal dlouholetý klid na severní a jižní hranici.⁵⁸

Tento mír umožnil králi začít další válku s Moskevským velkoknížectvím. V roce 1533 zemřel Vasilij III. a jeho nástupci Ivanu IV. (později získal přívlastek Hrozný) byly teprve tři roky. V Moskvě zavládl zmátek, regentkou se nakonec stala Jelena Gliňská. Válka začala v srpnu v roce 1534 útokem litevských vojsk, ta však nedobyla žádné území. V lednu zaútočila Moskva a dobyla velká území na Litvě. Litvě musela přijít na pomoc polská vojska v čele s Janem Tarnowským, společné vojsko zaútočilo na Smolensk, ale nebylo dost silné, aby město dobylo. Během let 1535 a 1536 se síly vojsk vyrovnaly a mír z roku 1537 nepřinesl vítězství ani jedné straně.⁵⁹

V roce 1538 byl ukončen spor o Pokutí. Vše začalo v roce 1535, když se králi donesla zpráva, že moldavské vojsko porazilo polské nad Seretem. V tu době zasedal Sejm, který rychle schválil daně a vyslal vojsko pod vedením Jana Tarnowského. Sám král pořádal tureckého sultána o pomoc. Sultán mu vyhověl a poslal turecké vojsko do Moldávie. Vládcem Moldávie Petru Rareș poprosil o mír dříve, než se strhly boje. Zřekl se i nároků na Pokutí a tím byl uzavřen dlouholetý spor.⁶⁰

V zahraniční politice byl Zikmund ve sporu s Habsburky, kteří usilovali o českou korunu, na kterou měl sám Zikmund právo. Zastáncem Habsburků v království byl Tomicki, kterého král uspokojil, když se v roce 1515 vzdal práv na Čechy a Uhry právě ve prospěch Habsburků. Zikmund měl právo na hlas ve jménu svého bratrance Ludvíka, krále českého ve volbě nového císaře po Maxmiliánově smrti a chtěl hlasovat pro francouzského krále Františka I. Volitelé však přiznali volební hlas českému poslovi, který hlasoval pro Františkova konkurenta Karla V., jenž se také císařem stal. Karel V. jako odvetu podnítil Vasilije III. do další války s Polskem. Zikmund vyslal posla Hieronyma Łaského za francouzským králem Františkem I. Łaský dojednal dohodu za těchto podmínek: Františkův syn Jindřich se ožení s dcerou Zikmunda a Zikmundův syn Zikmund August s dcerou Františka Markétou. Není jisté, proč byla dohoda uzavřena. Snad si chtěl František pojistit u Zikmunda hlas, nebo chtěl Zikmund pomoc při bojích s Vasilijem III. S jistotou víme, že se dohoda neuskutečnila.⁶¹

---

⁵⁸ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 346, 347.

⁵⁹ Ibidem, s. 347, 348.

⁶⁰ Ibidem, s. 352, 353.

⁶¹ GAŹKIWICZ, Felix. *Dzieje Polski. Fakty, ustrój, tematy*. Kraków: Pravda, 1924. 180 s., s. 17, 18.

Další hlavní otázkou politiky ve čtyřicátých letech bylo, zda se má království a velkoknížectví zapojit do války s Tureckem, která probíhala ve střední Evropě. Problém začal již v roce 1526, kdy zemřel uherský a český král Ludvík Jagellonský. O uherský trůn se ucházeli dva kandidáti: Jan Zápolský a Ferdinand Habsburský. Uherská šlechta zvolila za svého krále Jana Zápolského, jenže o měsíc později zvolila prohabsburská strana za svého krále Ferdinanda, a tím začala vnitřní válka v Uhrách. V roce 1527 obsadil Ferdinand Budín a porazil Jana v bitvě pod Tokajem, po další prohře v následujícím roce utekl Jan ke svému švagrovi do Polska. Jan se rozhodl požádat o pomoc tureckého sultána Sulejmana I., který mu vyhověl a v roce 1528 přišel se svým vojskem do Uher. Na tuto událost musel reagovat zbytek Evropy. Polsko si zatím zachovalo neutralitu, Francie uzavřela spojení s Janem Zápolským a papež Klement VII. podporoval Habsburky. Za spojení s Turky exkomunikoval Jana Zápolského a primase Jana Łaského, který Zápolského podporoval a byl proti Habsburkům. Papež dokonce Łaského nazval: „*synem temnoty, bratrem zrádce Jidáše, jménem arcibiskup, ale činy arcidábel.*“⁶² K míru došlo v roce 1538 a oba vládcové měli vládnout na získaných územích; po Janově smrti měli uherskou korunu získat Habsburkové. V tom samém roce se konala svatba Zikmunda Augusta s Alžbětou Habsburskou. Boninou odpovědí na svazek s Habsburky bylo provdání nejstarší dcery Izabely za Jana Zápolského. Do dvou let spolu Izabela a Jan měli syna Jana Zikmunda, král však dva týdny po narození svého syna zemřel. Část šlechty zvolila nemluvně králem a Izabela se stala jedním ze čtyř regentů. V roce 1540 se v Uhrách rozpoutala další občanská válka, protože tam ve jménu ochrany mladého krále opět vtrhl turecký sultán. Zničil Ferdinandovo vojsko a dobyl Budín. Jana Zikmunda z Budína přemístil na jiné místo a dosadil tam tureckou posádku. K situaci v Uhrách se polská politika vyjadřovala dvěma způsoby. Zikmund se snažil zaujmout neutrální stanovisko, ale byl spíše nakloněn Ferdinandovi. Ovšem politika Bony byla jasně protihabsburská. Habsburkové se snažili Litvu i Polsko vtáhnout do války. Navzdory vnitřní nejednotnosti i nadále zachovalo Polsko neutralitu, i když protihabsburský postoj Bony byl známý. Po Evropě se dokonce povídalo, že stojí za smrtí první manželky svého syna Alžběty Habsburské.⁶³ Víme, že Bona byla proti sňatku, ale také můžeme s jistotou říci, že za smrtí nestála a byly to pouze pomluvy. Alžběta zemřela přirozenou smrtí.⁶⁴

---

⁶² MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 346.

⁶³ *Ibidem*, s. 353.

⁶⁴ BOGUCKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 142, 143.

3.2 Náboženská situace

V době panování Zikmunda Starého s Bonou Sforzou po boku se do Polska dostaly myšlenky reformace. Revoluční reformační myšlenky se začaly šířit po Evropě od vystoupení Martina Luthera v roce 1517. Zikmund chtěl za každou cenu udržet ve svých zemích mír. V roce 1520 na něj šlechtici tlačili, aby svolal mimořádný Sejm, kde by se vyřešil spor mezi církví a světským stavem. Ten chtěl církve zbavit zneužívání své moci a vlivu a církve naopak chtěla vrátit pozemky, které jí vzala zemská domobrana procházející územím v roce 1520. Zikmund se chtěl jednak chránit před zasahováním Říma do polských záležitostí a jednak vyřešit stupňující se spory mezi duchovenstvem a šlechtou i měšťanstvem. Král vyzval primase Jana Łaského ke svolání synody, která by měla vyřešit vnitřní záležitosti církve ovlivňující všechny stavy. Tato synoda se měla uskutečnit ještě před svoláním mimořádného sněmu, o který žádali šlechtici. Církve by se měla vzdát výsady přijímání pouze Němců do některých řádů a klášterů. K jednání mezi šlechtou a duchovenstvem nakonec nedošlo. Došlo však k vydání dokumentu, který zakazoval čtení a vydávání luteránských textů a vyznávání Lutherovy víry.⁶⁵ Opatření bylo schváleno pod vlivem papežského legáta Tomáše Nigera, který pobýval v Krakově a upevnil krále v „*jediné slušné víře*.“⁶⁶ Zikmundovi skutečně záleželo na udržení míru ve svém království, napsal dokonce dopis Erasmu Rotterdamskému o svých obavách a o snaze udržet mír v: „*našem království. Mám také starosti, jak chránit vlast před vlivy luteránské nemoci, která k nám nyní různými způsoby proniká z Německa. Raději připisuji zdárný úspěch božské moci a nikterak nežádám o slávu pro sebe*.“⁶⁷ Udržet mír se mu povedlo, možná i díky jeho vrozené toleranci, kterou měl vůči lidem i vůči víře. Šlechta ve 30. letech neustupovala ze svých požadavků na změny správy v církvi, žádala tisk knih a písemností v polském jazyce a velmi se očekával překlad Bible do polštiny.⁶⁸ První vytištěná Bible v polštině však byla vydána až v roce 1561 (*Leopolitina Bible*).⁶⁹ V roce 1535 byl vydán dekret, který „*zakazoval Polákům pobyt ve Wittenbergu i jiných městech, kde byla propagována hereze, a nařídil jim návrat do země*“⁷⁰ Zikmund celkem tvrdě zasáhl proti novokřtěncům a vydal (1535) dekret, který jim zakazoval pobyt v Polsku.⁷¹ Ke konci panování Zikmunda napsal sympatizant s reformací Jost Ludwik Decjusz: „*Slovo Boží i*

⁶⁵ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 589 – 592.

⁶⁶ Ibidem, s. 592.

⁶⁷ Ibidem, s. 593.

⁶⁸ Ibidem, s. 594, 595.

⁶⁹ BANUL, Katarzyna. *Polskie przekłady Bibli* [online]. [cit. 21. listopadu 2014] URL: <<http://biblia.klp.pl/a-7264.html>>. Nešlo o úplně první překlad. Je známý středověký překlad *Starého zákona* nazvaný *Bible královny Žofie* (manželky Vladislava Jagellonského).

⁷⁰ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 595.

⁷¹ Ibidem, s. 596.

*Evangelium hlásí se na mnoha místech polsky, čistým způsobem a s velkou perspektivou a nadějí*⁷² Zikmund až do smrti věřil ve starou svatou víru a nechtěl, aby na něj či na jeho děti byl vyvíjen tlak z důvodu změny vyznání. Povedlo se mu v Polsku udržet mír a ubránit se válkám za víru. Myšlenky reformace se do Polska dostaly i tak. Již pár let po jeho smrti se šlechtici zastali ženatého kněze Stanisława Orzechowského.⁷³

Zikmundovo postavení vůči Židům se taktéž vyznačovalo tolerancí. Na rozdíl od jeho předchůdců, kteří si tolerantně rozhodně nepočínali. Pravda je taková, že v té době nahlížela celá Evropa na židovské obyvatelstvo negativně. Především z důvodu jejich obchodních úspěchů a lichvy, kterou provozovali. V roce 1495 byly Židé z Krakova a okolí přesídleni do ghetta. Až král Zikmund I. Starý jim vrátil volnost a znovu jim dovolil budovat obchodní kariéru. Dokonce se hlavním bankéřem na Litvě stal Žid Jan Abraham Ezołowicz.⁷⁴ Roku 1534 král vyhlásil, že Židé v jeho království se nemusejí odlišovat speciálním označením na oblečení.⁷⁵ Židé žili na území Rzeczypospolité ve vlastních uzavřených obcích zvaných *qahal* s vlastní samosprávou, soudnictvím, školstvím i sociální péčí, jejímž hlavním představitelem byl rabín. Počátkem 16. století se začali židovské obce spojovat a vytvářet tzv. „země“, jimž předsedali zvolení zástupci v čele s rabínem. Ve třicátých letech už existovalo v Koruně pět takových „zemí“ (dvě v Malopolsku, tři ve Velkopolsku, jedna na Červené Rusi). Vlastní samosprávu měli Židé v Polsku od roku 1264, kdy kališský kníže Boleslav Pobožný vydal statuta, která dovolovala právě vlastní samosprávu, soudnictví, zaručovala náboženskou svobodu. Kazimír III. Veliký pak tyto statuta rozšířil v letech 1334, 1364, 1367 na celé území Koruny. První příchozí Židé si název Polsko vyložili jako hebrejské „po – lin“, tedy „zde spočin“.⁷⁶ Přestože Zikmund přijímal Židy z celé Evropy, neznamenalo to, že všichni obyvatelé království a velkoknížectví Židy respektovali.⁷⁶ Když v roce 1536, kdy vypukl požár v Poznani, sváděli lidé vinu právě na Židy. Sama královna byla pravým opakem svého manžela a Židy nenáviděla. Jako příklad její nechuti nechala na deset let zavřít do vězení mnišku, která přijala židokřesťanství. Šlo o křesťany (tzv. polské bratry, antitrinitáře), kteří odmítali dogmat o Ježíši jako Božím synu a o Svaté Trojci.⁷⁷ To, že královna nesdílela

---

⁷² BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 597.

⁷³ *Ibidem*, s. 597.

⁷⁴ *Ibidem*, 598, 599.

⁷⁵ BRENNER, Michael. *Malé dějiny Židů*. Praha a Litomyšl: Nakladatelství Paseka s. r. o., 2014, 352 s. ISBN 978-80-7432-443-7, s. 217.

⁷⁶ LITWIN, Henryk. *Národy první Rzeczypospolité*. In: RUCZAJ, Maciej (ed). *Jagellonské dědictví. Kapitoly z dějin středovýchodní Evropy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. ISBN 978 -80-7325-274-8, s. 162 – 165.

⁷⁷ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 603.

tolerantní názor se svým mužem, nemění nic na tom, že Zikmunda vláda je považovaná za „zlatý věk“ polského židovstva.

3.3 Dynastické poměry

Přestože byl Zikmund starší muž, vzešlo z manželství s Bonou šest potomků. První se roku 1518 narodila dcera Izabela. Jméno dostala na počest své babičky.⁷⁸ Ovšem v roce 1520 přišel král Zikmund o pětiletou dceru Annu, kterou mu porodila první žena Barbora Zápolská. Byla to pro něj bolestná ztráta, dcera mu připomínala jeho první manželku.⁷⁹ Její sestra Hedvika zůstala sama. Dokud neměla Bona vlastní děti, vychovávala nevlastní dcery dobře a s láskou. Po narození Izabely její vztah k nim ochladl a o jejich výchovu se staraly paní Szydłowické.⁸⁰ Ve stejném roce, v němž přišel Zikmund o Annu, mu Bona porodila 1. srpna očekávaného nástupce trůnu. Zpráva se rychle dostala k Zikmundovi, který byl z důvodu války s Pruskem v Toruni, i k Bonině matce do Itálie. Novina se díky posílům šířila na evropské dvory i k papeži Lvu X. Křest se konal 1. října 1520 a královský syn dostal jméno Zikmund August.⁸¹ Pro Zikmunda Starého to byla radostná novina, konečně se narodil následník trůnu. Zikmund napsal své ženě: *„Z lásky Pána Boha máme nejmilejšího syna, věčný základ naší vzájemné lásky. Děkuji své královské manželce za šťastnou a radostnou novinu a usilovně jí prosím, aby, jak nejvíce může, pečovala o svoje zdraví. Našemu nejmilovanějšímu synu prosím dát jméno Zikmund, které budeme odteď nosit ve dvou.“*⁸² V následujících letech se královská rodina rychle rozrůstala. Již o dva roky později porodila Bona další dceru Žofii, roku 1523 přišla na svět Anna, v roce 1526 Kateřina. V roce 1527 se znovu těhotná královna vydala spolu s králem do Niepolomic na lov medvěda speciálně dovezeného z Litvy. Medvěd byl však agresivní a divoký. Ve svém řádění se přiblížil ke koni královny, který se spláčil, a Bona spadla na zem. Z důvodu pádu předčasně porodila syna, který dostal jméno Olbracht, ale ještě téhož dne novorozeně zemřelo. Pochováno bylo v zámecké kapli v Niepolomicích, a když zemřel král v roce 1548, bylo s ním pohřbeno v Zikmundově kapli na Wawelu. V důsledku této nehody královna dlouho stonala a už nikdy nemohla mít děti. Zikmund August byl tedy jediným dědicem krále Zikmunda. Rodiče o něj pečovali a stále ho drželi ve své blízkosti. Díky matčině výchově se mu dostalo širokého

---

⁷⁸ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 136.

⁷⁹ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 469.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 482.

⁸¹ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., 136.

⁸² BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 470.

vzdělání. Znal němčinu, latinu a italštinu, kterou ho naučila sama Bona.⁸³ Největší vliv (i když ne zcela pozitivní) měl podle autorky Danuty Quirini-Popławské Giovanni Silvio de Mathio z Palerma známý pod latinským Johannes Silvius Siculus Amatus, který byl doktorem práv padovské university a profesorem římského práva vídeňské Akademie věd.⁸⁴

Dobře vzdělávány byly i jeho sestry, hlavně nejstarší Izabela, kterou Bona upřednostňovala před ostatními.⁸⁵ Bona se starala, aby své potomky, zejména pak syna a dceru Izabelu, oženila a provdala co nejvýhodněji. Izabela byla v roce 1539 *per procura* provdána za uherského krále Jana Zápolského.⁸⁶ Jak víme, Izabela o svého muže přišla. Po jeho smrti již zůstala sama. Přestože byla charakterově velmi podobná své matce, nedovedla stejně vychovat svého syna Jana Zikmunda. Jan, který se narodil jako dědic svatoštěpánské koruny, byl spíše opakem své matky. V důsledku událostí v Uhrách se nestal uherským králem, ale *pouze* sedmihradským knížetem.⁸⁷ Bona se snažila postarat i o budoucnost syna a v roce 1530, kdy bylo Zikmundu Augustovi teprve deset let, podepsala předmanželskou dohodu o budoucím manželství Zikmunda Augusta a Alžběty Rakouské. Bona měla na syna silný vliv. Habsburský agent Jan Marsupine o Zikmundovi napsal: „*Mladý král je krásný a zdá se, že má nejlepší vlastnosti, ale stále se bojí paní matky, dokonce tak, že bez ní nic nedělá, ani nic neříká. Mladý král je pod vlivem čarodějnických kouzel matky, protože k němu chodí (jak jsem slyšel) od první noci po dnešní den. Neumožňuje mu nic dělat, ani mluvit, pouze tak, jak sama rozkáže.*“⁸⁸ Nutno říci, že v době, kdy bylo toto napsáno, byl již Zikmund ženatý.⁸⁹

Alžběta Rakouská přijela do Krakova v roce 1543. Již při samotném příjezdu princezna vypadala bledě a neupraveně.⁹⁰ Do oka nepadla nejen Boně, ale ani samotnému Zikmundu Augustovi. Přesto se druhý den konala svatba a korunovace Alžběty. Bona byla

---

⁸³ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 136 – 139.

⁸⁴ Do Krakova přijel na popud kancléře Piotra Tomického již v roce v roce 1499. Mezi léty 1501 – 1504 prováděl soukromé vyučovací hodiny pro děti z magnátských rodin a v roce 1504 se dostal na krakovskou univerzitu, kde nejdříve vyučoval řeckou literaturu a jazyk. Z důvodu konfliktu s Costantinem Claretti de Cancellieri z univerzity v roce 1508 odešel. Prý záviděl Costantinovi jeho lepší a hlubší znalost řeckého jazyka. V roce 1511 se dostal na královský dvůr, kde zůstal až do své smrti v roce 1537. Jeho vliv vzrostl, když mu královna svěřila vzdělávání Zikmunda Augusta. Nutno ale říci, že jeho práce nebyla nejkvalitnější. Učil následníka trůnu latinu a italštinu, avšak Zikmundova znalost nebyla nijak rozsáhlá. Navíc byl Siculus bouřlivý a hádavá člověk se špatnými zvyky.

QUIRINI-POPŁAWSKA, Danuta. *Działalność Włochów w Polsce w I połowie XVI wieku na dworze królewskim, w dyplomacji a hierarchii kościelnej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973. 140 s. s. 32 – 35.

⁸⁵ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 141.

⁸⁶ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., 489.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 551.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 479.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 479.

⁹⁰ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 143

z výběru snachy nešťastná o to více, když zjistila, že je Alžběta nemocná a nemůže mít děti. Situace byla velice vážná pro celou dynastii. Bona dokonce přemýšlela o rozvodu, ale situace se vyřešila sama smrtí Alžběty. Bona se jala hledat novou, příhodnější manželku pro svého syna. Byla však nepříjemně překvapená, když zjistila, že Zikmund August si našel svou novou nevěstu Barboru Radziwiłłovou sám. Pár byl do sebe zamilovaný ještě v době, kdy byla Alžběta Rakouská naživu. Bona s tím nesouhlasila a nadobro se přetrhl vztah matky a syna, který měl již od minulého manželství Zikmunda s Alžbětou výrazné trhliny. Pár se tajně vzal v roce 1547. Královští rodiče nebyli spokojeni, že si jejich syn vzal ženu z nižšího rodu, se špatnou pověstí a spřízněnou s magnátským domem na Litvě. Po smrti manžela v roce 1548 odešla Bona z Krakova a již nechtěla syna více vidět. V roce 1551 Barbora podlehla chorobě. Po pohřbu Barbory ve Vilniusu, se Bona shledala se Zikmundem v Radomi, chtěla s ním prodiskutovat provdání jeho sester, o jejich sňatky se totiž do té doby nestarala. Nedošlo k žádné domluvě, natož usmíření matky a syna. Propast mezi nimi se po smrti Barbory ještě prohloubila. Chladné vztahy byly dále přítomny na jeho svatbě v roce 1553 se sestrou jeho první zesnulé manželky Kateřinou Habsburskou. Naposledy se všichni sourozenci s matkou potkali v roce 1556 na svatbě Žofie s brunšvickým vévodou Jindřichem. Žofie se vdala velice pozdě až v 34 letech a Jindřichovi bylo již 67 let. Dvě mladší dcery se do odchodu z Polska nevdaly. Celé setkání bylo velmi chladné. Kateřina Habsburská nepřivedla na svět dědice a jejich manželství se začínalo rozpadat.⁹¹ Maria Bogucká trefně okomentovala nastalou situaci: „*Dům Jagellonců se rozpadl ještě dříve, než zemřeli jeho poslední členové.*“⁹²

Ještě několik let před Zikmundovou svatbou se Bona snažila vydobýt pro syna co nejlepší pozici. Již v roce 1522 ho litevské stavy jmenovali budoucím velkoknížetem. Reálně se jím měl stát až po smrti otce. Král Zikmund přislíbil právní kodifikaci. Sice byli někteří polští šlechtici v čele se Konstantinem Ostrožským proti, ale v roce 1529 dosáhla dynastie svého cíle a Zikmund August byl jmenován litevským velkoknížetem. O rok později došlo v Sejmu ke zvolení desetiletého Zikmunda Augusta králem. Tato volba nového krále *vivente rege* (za života krále starého) byla pouze jednorázovou záležitostí a nestala se precedentsní pro další volby.⁹³ Jedním z nejdůležitějších počinů vlády posledního Jagellonce na polském trůně bylo vytvoření tzv. reálné unie s Litvou nazývanou Lublinská unie 1. července 1569. Došlo k naprostému spojení mezi královstvím a velkovévodstvím. Od této chvíle šlo o jeden

---

⁹¹ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 143 – 154.

⁹² *Ibidem*, s. 154.

⁹³ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 343, 344.

společensko-politický celek. Byla stanovena společná volba panovníka a jeden společný Sejm s tím, že zůstaly zachované samostatné centrální úřady.⁹⁴

Zikmund začal vládnout na Litvě ještě před smrtí otce. Plán poslat Zikmunda Augusta na Litvu nebyl překvapivě návrhem Bony, ale jejich litevských protivníků. Jejich plánem bylo naučit mladého nástupce vládnout a ulehčit králi, protože byl již nemocný a na Litvu mohl jezdit čím dál méně. Dalším důvodem pro přesun Zikmunda Augusta na Litvu bylo jeho vytržení z vlivu matky. Bona se všemožnými způsoby snažila přesvědčit manžela, aby nesouhlasil, ale přes její snahu udělil v roce 1544 Zikmund Starý svému synovi plnou moc vládnout v Litevském velkoknížectví. Titul velkoknížete si ponechal pro případ, že by bylo třeba převzít vládu zpět. Počátky vlády Zikmunda Augusta nejsou prameny hodnoceny příliš kladně. Málo truchlil po smrti své první ženy, žil v přepychu a užíval si zábavy, především lovu. Na druhou stranu se staral o dozor nad zbrojnicemi a zámky a celkově dbal o obranu knížectví. Jak již víme, v roce 1547 si Zikmund August tajně vzal Barboru Radziwiłłowou. Vzápětí začaly snahy o uznání tohoto sňatku na Litvě i v Polsku. Na Litvě měl Zikmund podporu v rodném domě Barbory, mezi jehož reprezentanty patřili Mikuláš Rudý (pozdější litevský hejtman) a Mikuláš Černý (pozdější litevský kancléř). Jeho manželství by se dalo označit za politickou chybu. Zikmundova výchozí pozice byla velice stabilní. Korunován králem byl ještě za života otce, již spravoval vládu na Litvě a díky aktivitám matky měl v království i na Litvě velký majetek, dokonce byl v roce 1547 svolán Sejm, který si přál předání vlády z otce na syna. Sňatek však zničil jeho „triumfy“ a on ztratil svou širokou podporu. Zikmund začal nejdříve hledat spojence v matčiných nepřátelích, kupoval si a podplácel straníky rozdáváním královské půdy. Zikmund August musel bojovat i o korunovaci manželky Barbory. Stále měl množství odpůrců. Jako první odpůrce vystoupila matka Bona s jejím spojencem Piotrem Kmitou. V září roku 1548 byl svolán Sejm, který měl vynést rozsudek nad královským manželstvím. (přesně takto tento Sejm nazvala autorka biografie o Zikmundu Augustovi Anna Suchena-Grabowska). Poslové byli pro zrušení manželství, prosili krále, aby změnil svůj názor. Král se nenechal přemluvit a Barbora byla korunována. Stalo se tak až po pěti letech po tomto Sejmu. V době korunovace byla již Barbora nemocná a za rok zemřela.⁹⁵ Obyvatelé Krakova příjezd Zikmunda Augusta a Barbory oslavovali a vítali je. Nemilé překvapení je čekalo na Wawelu. Bona nechala zamknout královské komnaty a odjela do Varšavy, aby se nemusela korunovace účastnit.

---

⁹⁴BOGUČKA, *Dynastie panující w Polsce*, op. cit., s. 47.

⁹⁵MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 354 – 357.

Bonin sluha odmítl vydat klíče, Zikmund August tedy nechal dveře násilím vylomit.⁹⁶ Podle Marie Bogucké by nebyl Zikmund zvolen v roce 1529 litevským velkovévodou, kdyby již byl ženatý s Barborou. Proti manželství stála téměř celá společnost.⁹⁷ Zikmund se v roce v 1553 oženil potřetí. Vzal si sestru své první ženy Kateřinu Habsburskou. Očekávání mužského potomka se nenaplnilo. Kateřina porodila pouze jednu dceru, která záhy zemřela. Vztah manželů se rozpadl a Zikmund August se stal posledním Jagelloncem vládnoucím v Polském království a Litevském velkoknížectví.⁹⁸ Zemřel 7. srpna 1572 v Knyszynie a pohřeb se konal v Krakově, stejného dne, kdy byl korunován nový zvolený král Jindřich z Valois. Pohřben byl se svým otcem v Zikmundově kapli.

3.4 Bonina vnitropolitická a hospodářská činnost

Bona se snažila zvětšit bohatství dynastie, systematicky shromažďovala majetky a vykupovala pozemky v Polsku i na Litvě, které byly kdysi jinými králi zastaveny. Celkově Bona získala 16 měst a 191 vsí.⁹⁹ Od krále měla svolení a podporu, v roce 1536 jí to potvrdil v listině: „*Máme za to, že úmysl Její Královské Milosti je nakloněný do návratu našich pozemků, jak v Polském království, tak v Litevském velkoknížectví, náležejících do našeho vlastnictví, jednak různými zápisy zatížený i zastavený; již před osmi lety jsme souhlasili i zřetelně jsme ji dovolili, aby mohla naše výše uvedené majetky jakýmkoliv způsobem i od kohokoliv v zemích našich kdekoliv zastavené nebo zapsané, z rukou vlastníka vykoupit.*“¹⁰⁰ Od roku 1533 se Bona snažila na Litvě zavést právní systém podle středoevropských zvyklostí a městům udělovala magdeburské městské právo.¹⁰¹

Bona organizovala hospodářství i administrativu. Zorganizovala sčítání lidu, jejich povinností a majetku, a poté následovalo spravedlivější rozdělení odvodů daní. Bona se inspirovala správou důkladně evidovaných neapolských majetků majících efektivní administraci kontrolovanou speciálními úředníky. Z počátku nebyli královští úředníci v Polsku, zejména pak na venkově, vítáni, ale časem lid vlastníci půdu pochopil, že změny jsou v jeho zájmu. Oproti tomu si zneprátelila litevské magnáty vojenskou a daňovou reformou, kdy anulovala vlastnictví neoprávněně držných pozemků. Nechala přebudovat vesnice a kolonizovat prázdné, neobdělávané pozemky. Starý způsob odvádění daní v naturáliích změnila na poplatky v penězích. Rozvoji vesnice pomohla zavedením

⁹⁶ BESALA, *Zikmund Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 581.

⁹⁷ BOGUCKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 204.

⁹⁸ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., příloha rodokmen Jagellonců.

⁹⁹ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 344.

¹⁰⁰ BOGUCKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 219, 220.

¹⁰¹ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 344.

trojpolního hospodářství. Pod vlivem aktivity Bony na Litvě se Zikmund Starý rozhodl o podobnou reformu ve Žmudi. Stejně jako rozvoji vesnice se Bona věnovala rozvoji měst, vědoma si důležitosti měst pro stát. Vydávala více privilegií k zakládání nových měst a již fungující města obdarovávala zejména trhovými právy. Podporovala stavbu farností a farních škol, dbala o těžbu dřeva i rozvoj lesního průmyslu, ale zároveň nechala sázet nové lesy. Nechala stavět nové cesty, vodní kanály, mosty, protože si dobře uvědomovala důležitost dobrých cest pro hospodářství a obchod. Bonina korespondence se starosty a úředníky dokazuje, že byla o všem informovaná a vše se dělo pod jejím dozorem.¹⁰²

V roce 1545 získala pod svou správu Mazovsko (od roku 1526 přímá součást Polského království). Šlo o výměnu její první *oprawy* (jedná se o královnin majetek, který zabezpečoval její materiální existenci i po smrti jejího manžela) roku 1518 za *oprawu* své snachy Alžběty Habsburské. Bylo o tom rozhodnuto v Sejmu, ale bez účasti poslanců. Bona výměnou nabyla vyššího majetku i vyšších příjmů. Ročně ji Mazovsko přineslo deset tisíc zlotých a v roce 1555 dokonce třicet tisíc zlotých. Na druhou stranu příjmy byly vysoké díky hospodářským změnám, které provedla. Starala se o Mazovsko jako o vlastní zem, zasloužila se o zakládání nových vsí, zeleninových polí a vinic, opět udělovala privilegia, dbala o rozvoj řemesla a obchodu. Jejími oblíbenými místy byly Ujazdów u Varšavy a Łomża. Investovala zde peníze do oprav starých zámků. V Ujazdowie založila palác s bohatými zahradami a zvířectvem a také velký statek. Při jeho stavbě však připravila o statky a pozemky některé obyvatele, sice výměnou za parcely v jiných vesnicích, ale poukazuje to na fakt, že si Bona vždy šla za svými cíli a ne každému se mohly její metody líbit. Dalším místem, kde často pobývala, bylo městečko Gostynin, které se za jejích časů rozvinulo a ožilo. Ohromný zámek a jeho okolí s vinicemi jí připomínaly domov. Bona pobývala i ve Varšavě a městu to přineslo velké výhody. Pro obyvatele města Bona vydobyla uvolnění od cel a varšavští kupci byli osvobozeni od mýt, poplatků za přechod přes mosty, poplatků za pobyt a prodej na náměstí atd. Její přítomnost bylo výhodná i pro drobnou mazovskou šlechtu, neboť schopným osobám z jejích řad přidělovala funkce a práci. Obecně neměla dobré vztahy se senátory a ti ji také neměli rádi, naopak se obklopovala schopnějšími lidmi nižšího původu. Vytvořila z nich fungující úřednický aparát.¹⁰³

Od 15. století se v Polsku formovala specifická šlechtická pravidla a Bona svou aktivitou šlechticům odporovala a dostávala se s nimi do konfliktů. Exekutivní hnutí, které

---

¹⁰² BOGUCA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 221 – 226.

¹⁰³ *Ibidem*, s. 228 – 232.

v Polsku vzniklo, bylo od počátku v opozici proti Boně.¹⁰⁴ Hnutí reprezentovalo cíle šlechty, která začala válčit o svoje práva. Cílem byla vymahatelnost zvykového práva a jeho povznesení na úroveň kodifikovaného práva. Šlo o hnutí lidí, kteří se báli o svá soukromá i veřejná práva, a nabyly dojmu, že dvůr chystá kroky namířené proti nim. Nechtěli žádné novoty navržené od krále, chtěli udržet staré, pro ně výhodné zákony. Ale sami navrhovali nové zákony a změny. Navrhli administrativní změny, změny v soudnictví, změny ve fungování státu, financování obrany, správní unifikaci území, která se nacházela pod vládou posledních Jagellonců, změnu v náboženství a církvi a změny ekonomické.¹⁰⁵ V roce 1532 vyšla tzv. korektura práv, což byl vlastně projekt úplného polského právního řádu (zahrnoval veškeré polské soudní právo a částečně právo veřejné). O dva roky později ho sněm zamítl, protože prý nebral v potaz požadavky exekutivního hnutí. *„I když neuspěl, šlo o velmi důležité dílo, doklad polského právního myšlení, ale také o práci posilující význam pozitivního práva v kolektivním myšlení společnosti, nikoli pouze elit.“* Formulace požadavků exekutivního hnutí vyústila v roce 1537 v *rokosz* (vzbouřenecké shromáždění šlechty) a v reakci na to vydal král o rok později statuta, která omezovala panovníka v přidělování úřadů a přiznávala sněmu a sněmíkům více práv. Protože volba *vivente rege* vzbudila velkou nespokojenost, zdůraznil tento sněm z roku 1538 volitelnost polského trůnu a zaručil účast všech šlechticů při následujících volbách krále. Dle statut z roku 1538 se měla volba nového krále konat až po smrti krále starého.¹⁰⁶

Král polský a velkokníže litevský Zikmund Starý zemřel 1. dubna na Velikonoční neděli roku 1548 ve věku 80 let. *„Byl vládcem, vládl zákony, respektoval práva a privilegia. Spravoval vládu, spolupracoval se senátem ve shodě s tehdejšími zvyklostmi, uznával hierarchii, a proto nechtěl komunikovat se šlechtou, růst vlivu parlamentu považoval pro stát za nežádoucí. Snažil se bojovat s reformací, ale nechtěl ve státě rušit existující privilegia. V zahraniční politice byl velice opatrný a byl schopný ochránit stát před nebezpečími, která se objevovala zejména na začátku jeho vlády.“*¹⁰⁷

*„Při pohledu na celé počínání dobrého a tolerantního vládce těžko odolat úvaze, že král Zikmund umíral klidně, neměl si vlastně moc co vyčítat. Prosil společnost o odpuštění, v případě že provedl něco špatného, než přejde na druhou stranu.“*¹⁰⁸

¹⁰⁴ BOGUČKA, Bona Sforza, op. cit., s. 220.

¹⁰⁵ MARKIEWICZ, Historia Polski 1492 – 1795, op. cit., s. 348, 349.

¹⁰⁶ CHIOŃSKA-MIKA, Jolanta: Utváření polského parlamentarismu v době jagellonské. In: RUCZAJ, Jagellonské dědictví, op. cit., s. 37 – 39.

¹⁰⁷ CHIOŃSKA-MIKA, Utváření polského parlamentarismu v době jagellonské, op. cit., s. 365.

¹⁰⁸ BESALA, Zikmund Stary i Bona Sforza, op. cit., 602.

„Jeho pohřeb s ceremoniály trvajícíchmi tři dny se konal v srpnu toho samého roku a byl manifestací hluboké náklonnosti ke starému králi a celé dynastii.“ Byl pochován v renesanční kapli na královském Wawelu, kterou nechal za svého života sám vystavět.¹⁰⁹

Když Zikmund skonal, napsala Bona Sforza dopis jejich dceři Izabele Jagellonské, aby jí informovala o nešťastné události: „*Nejjasnější král Zikmund I. manžel a pan náš vážený, včerejšího dne – to bylo přesně na Velikonoce, žití dočasné za věčné vyměnil. Snášela Jeho Královská Milost chorobu i smrt sama, s tím mužným úmyslem, s tou trpělivostí, se kterou po celý život tuto bolest snášel. Přešel do poslední chvíle při plném vědomí po odříkání velikonoční zpovědi, poslouchal se slzami v očích mši svatou, kajícím přijal nejsvatější svátost a stejně tak, jako celý život, tak i v poslední chvíli velkého krále toho svým poddaným za příklad sloužil...*“¹¹⁰ Dále píše, že smrt krále zastihla království v bouřlivém období, kdy mu hrozí těžké rány, v době, kdy se trápili s nešťastnými sňatky syna Zikmunda Augusta na Litvě, s kterými oni jako rodiče nesouhlasili. Dále dceři píše o trápení s Mazovskem, které by jí mělo zůstat, ale které by jí mnoho šlechticů a rytířů rádo zabavilo. Také o válce s křižáky, která stále hrozí, o nejistém míru s Turky. Spojenectví s Inflantami, Valachy, Moskvany a Tatary také není jisté, protože kvůli královské smrti skončilo a nebo v brzké době skončí.¹¹¹

Po smrti manžela zůstala Bona v podstatě sama. Jistě se cítila sama již v posledních měsících života jejího manžela, ten už neměl v té době sílu, aby ji chránil. Bona byla rozhádaná se synem i částí společnosti. Jejím posledním útočištěm v Polsku před odchodem zpět do Bari se stalo Mazovsko, o které tak tvrdě bojovala.¹¹²

---

¹⁰⁹ BORKOWSKA, Urszula. *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 72.

¹¹⁰ POCIECHA, Władysław. *Kazimierz Augustyn. Panowanie Zygmunta Starego: 1506-1548*. Kraków: Nakł. Krak. Sp. wydawn., 1923. 32 s., s. 32.

¹¹¹ POCIECHA, *Panowanie Zygmunta Starego: 1506-1548*, op. cit., s. 32.

¹¹² BOGUCKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 236, 237.

4. Kulturní vliv královny Bony Sforzy

Jak jsme již poznali, Bona si s sebou do Polska přinesla téměř vše, čemu se naučila v Itálii. Nejen však svou výchovu, díky které byla odhodlána vládnout mužům a hrát tvrdou hru, aby dosáhla svých cílů, ale také předvedla Polsku úroveň renesančního italského dvora, životní styl a umění.

4.1 Královský dvůr

Bona při svém pobytu v Polsku pozvedla královský krakovský dvůr na západoevropskou úroveň. Vysoká úloha dvora je typická pro celý novověk. Dvůr byl místem, kde se rozhodovalo o nejdůležitějších věcech, kde bylo možné udělat kariéru. Byl také centrem kultury.¹¹³

Ještě za panování Zikmundova otce Kazimíra IV. Jagellonského byl královský dvůr poměrně skromný a nepobývalo na něm mnoho lidí. Změny přišly s nástupem Alexandra a k velkému rozvoji došlo právě za panování Zikmunda I. Starého a Bony Sforzy. Inspirací pro Zikmunda mohl být jeho pobyt na královském dvoře v Budě u bratra Vladislava Jagellonského a pro Bonu samozřejmě její výchova v rodné renesanční Itálii. K rozvoji jistě přispěl i pobyt a činnost samotných Italů. V královské kanceláři zastávali na počátku 16. století funkce písařů a další spíše nižší posty.¹¹⁴ Zikmund kladl větší důraz na úroveň královského dvora než jeho předchůdci a počet dvořanů značně vzrostl. Za vlády Alexandra dvůr čítal dohromady 180 dvořanů nižšího (*cubilarii*) a vyššího (*curienses*) stupně s tím, že každý měl pár pomocníků. Za Zikmunda můžeme i s obrannými oddíly počítat okolo tisíce osob. Pouze v královské kanceláři pracovalo několik desítek osob. Svůj vlastní dvůr měly i královské děti a manželky.¹¹⁵ Dvůr Boniny předchůdkyně Heleny, manželky Alexandra Jagellonského, se skládal z dvořanek s polským, litevským a ruským původem. To se ale s Bonou změnilo. Královna dosazovala Italy na velice významné posty a funkce. Polské právo sice říkalo, že cizinci nemohou vstupovat do úřadů, ale Boně se povedlo toto nařízení obejít. Obstarala pro svoje rodáky tzv. *indigenát*, což znamená přiznání šlechtici-cizinci polský šlechtický titul.¹¹⁶

Nemůžeme však považovat rok 1518 za zlomový rok, od kterého se v Polsku setkáme s Italy, nebo za rok kdy se do Polska dostala renesanční kultura a humanistické myšlení. V tomto roce samozřejmě intenzita vzrostla (jen samotnou přítomností Bony Sforzy) a

¹¹³ MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492 – 1795*, op. cit., s. 345.

¹¹⁴ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 193.

¹¹⁵ BOGUCA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 88, 89.

¹¹⁶ BORKOWSKA, Urszula. *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 193.

rozhodně velkou mírou vzrostl počet Italů na královském dvoře, ale vzájemné kontakty začaly mnohem dříve. Od raného středověku putovali Poláci do Itálie. Buď z církevních nebo vzdělávacích a vědeckých důvodů. Stejně tak přicházeli italské duchovní, řemeslníci, kupci nebo umělci a ovlivňovali polskou kulturu. Intenzita kontaktů ve středověku vzrostla za vlády Vladislava Lokýtky (1320 – 1333), Kazimíra Velikého (1333 – 1370) a Vladislava Jagellonského (1386 – 1434). Od počátku 14. století vzrostl počet polských studentů na univerzitách v Boloni a Padově, od 15. století se objevují na univerzitách v Sieně, od roku 1430 v Římě. V roce 1521 Decjusz napsal: „*Tímto způsobem Polsko převýšilo (mým zdáním) právě všechny národy, protože málokdo zde neumí latinu vedle svého mateřského jazyka.*“ Toto dobové tvrzení nám ukazuje, že Poláci byli učenlivý a otevřený národ. V druhé polovině 15. století se v Polsku objevil významný humanista Filippo Buonaccorsi v Polsku známý jako Kallimach. Po vydání spisu proti papeži Pavlu III, na kterém se Kallimach podílel, odešel do Konstantinopole a odtud na dvůr Lvovského arcibiskupa Řehoře ze Sanoku, který byl prvním humanistickým dvorem v Polsku. Kallimach byl roku 1492 pozván na dvůr Kazimíra Jagellonského jako vychovatel jeho dětí, tedy i budoucího krále Zikmunda Starého, později se stal poradcem Kazimíra Jagellonského a Jana Olbrachta. Kallimach vychoval a vzdělával v duchu renesance a humanismu mistry Jagellonské univerzity a některé duchovní. Mezi nimi i Macieje Drzewického, pozdějšího kancléře a hnězdenského arcibiskupa.¹¹⁷

Zikmundův dvůr žil již před rokem 1518 duchem renesance. Bylo to místo, které kulturně ovlivňovalo celé království. Do nejbližšího králova osazenstva patřili vzdělání Poláci, kteří většinou studovali na zahraničních, zejména italských univerzitách. Hlavním úřadem byla královská kancelář. Od roku 1516 byl jejím prvním sekretářem Andrzej Krzycki, který studoval na univerzitě v Boloni.¹¹⁸ I přes otevřenost a vzdělanost Poláků přibýlo na královském dvoře s příchodem Bony množství Italů, kteří získali jak vysoké tak i nižší posty. V prvních letech pobytu královny Bony v Polsku byl úředníkem Královské kanceláře Ital Lodovico Alifio. Poté strávil pár let na krakovské univerzitě s cílem získat profesuru. V Itálii studoval na Neapolské univerzitě, kde získal titul doktora. V Krakově přednášel právo mezi léty 1518 – 1519, profesorem se pravděpodobně nestal. V roce 1523 byl jmenován královským purkrabím a byl jím až do roku 1537. Speciálně pro něho nechala královna, která si ho velice oblíbila postavit v blízkosti Wawelu malý renesanční palác nazvaný Domem purkrabího. Lodovico Alifio nebyl jediným Italem, který v té době pracoval pro královninu

---

¹¹⁷POCIECHA, Władysław. *Królowa Bona (1494 – 1557)*, svazek 2., Poznań: Poznańskie towarzystwo przyjaciót nauk, 1949. 598 s., s. 1 – 4.

¹¹⁸ Ibidem, s. 9 – 11.

kancelář. Roku 1522 se stal sekretářem Carlo Antonio Marchesini de Monte Cenere, dalším sekretářem a tajným poradcem královny Bony byl provinciál františkánů v Polsku Marco de la Torre. Ve třicátých a čtyřicátých letech působil jako sekretář královny Scipio Sclaris z Bari, který také vyučoval Zikmunda Augusta. Od roku 1545 funkci sekretáře zastával provinciál františkánů Francesco Lismano. Obecně se ve čtyřicátých letech zvedl počet italských sekretářů a přijímal je hlavně Zikmund August na svém dvoře ve Vilniusu. Například v roce 1537 přijal za královského krejčího Itala Francesca Nardoziho. Další zajímavou postavou byl *podskarbi*¹¹⁹ – pokladník Ital Niccolo Antonio Carmignano, pocházející z významného neapolského rodu. Byl humanistickým básníkem a působil i na dvoře vévodkyně Izabely v Bari. Zde se potkal s Prosperem Colonnou. Na jeho doporučení vyhotovil Carmignano plán cesty Bony Sforzy do Polska. Z funkce odešel během roku 1523 a vrátil se zpět do Bari, kde byl také jmenován hlavním *podskarbím*. I když byl v Bari, udržoval stále kontakt s polským dvorem, vedl korespondenci například s Janem Dantyszkiem. Již zmíněný Carmignano napsal verše a sonety na počest Bony a jejích dětí, zejména pak Izabely a Zikmunda Augusta, dále také verše na počest vítězství u Obertynu nad moldavskými vojsky (1531). V roce 1537 byl pověřen prodáním vévodství Rossano a územím Longobucco a Casalium.¹²⁰ Dále vydal v roce 1535 v Bari sbírku své poezie, kde popsal cestu Bony Sforzy do Polska a dokončil překlad liturgického díla o církevních zvycích a etice od Wilhelma Duranda.¹²¹ Jako odměnu za věrnost králi získal polský šlechtický titul a do svého erbu získal orla s korunou.¹²² Italové se objevovali i na postech podkoních a *podczaszy*.¹²³ *Ochmistrem*¹²⁴ královny však stále zůstal Polák Mikołaj Wolski, který plnil funkci až do své smrti v roce 1548. Byl to sochaczewský kastelán. Vystudoval krakovskou univerzitu. Byl to humanista znalý světa, v roce 1511 podnikl pouť do Svaté země. Do královské kanceláře se dostal díky protekci Jana Łaského a za svůj život nashromáždil na královském dvoře velký majetek.¹²⁵

---

¹¹⁹ Volným překladem hlavní pokladník, dnešními slovy ministr státní poklady, ministr financí. Dohlížel na všechny příjmy a výdaje královské pokladny. GÓRALSKI, Zbigniew. *Urzędy i godności w dawnej Polsce*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnicza Wydawnicza, 1983. 274 s., s. 98, 99.

¹²⁰ Prodáno za 80 000 dukátů Ferdinandu Aragonskému vévodovi de Montealto.

¹²¹ QUIRINI-POPLAWSKA, *Działalność Włochów w Polsce*, op. cit., s. 9 – 15.

¹²² POCIECHA, *Królowa Bona (1494 – 1557)*, 2, s. 56.

¹²³ Měl na starost spolu s číšníkem (pol. cześnik) nápoje v době královských hodů. Nejdříve byl zástupcem číšníka, ale postupně úroveň jeho postu vzrostla a osamostatnil se. Časem mu byla svěřena správa sklepů a zásob. GÓRALSKI, *Urzędy i godności w dawnej Polsce*, op. cit., s. 136, 137., QUIRINI-POPLAWSKA, *Działalność Włochów w Polsce*, op. cit., s. 16 – 18.

¹²⁴ Stál v čele královna dvoru, vždy zastával i post senátora. GÓRALSKI, *Urzędy i godności w dawnej Polsce*, op. cit., s. 151, 152.

¹²⁵ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 193.

Italové měli vliv i v královské kuchyni. Za zmínku stojí, že současný polský výraz pro zeleninu na vývar (mrkev, petržel a celer) je *włoszczyzna*.¹²⁶ Výraz pochází ze slova *Włochy*, což je polsky Itálie a pochází z doby pobytu Bony Sforzy.¹²⁷ V královské kuchyni se do příchodu Bony žádný Ital neobjevil, avšak za doby jejího pobytu byli v kuchyni zejména Italové. Osobou, která měla v kuchyni největší zodpovědnost, byl kuchařský mistr. Tuto funkci mohl mít pouze člověk, který měl plnou královskou důvěru, pocházel z nějakého významného rodu a vyznal se v politických vztazích. Kuchařský mistr měl na starost chod celé kuchyně, dbal, aby se do kuchyně nedostal nikdo nepovolaný. Vlastně bylo na jeho bedrech zdraví celé královské rodiny. Tuto funkci až do své smrti roku 1540 věrně zastával Ital z významného neapolského rodu Cola Maria de Charis. Jeho matka Maria del Balzo z Taranto byla pokrevně spřízněna s Aragony. Mimo své kuchařské umění byl velice inteligentní a Bona mu svěřovala některé diplomatické mise. V roce 1525 byl při příležitosti složení holdu Albrechta Hohenzollerna pasován na rytíře. V tom samém roce se stal polským šlechticem. Jeho nástupcem se stal jeho příbuzný Sigismondo Fanello, který se od roku 1546 nacházel na dvoře ve Vilniusu. V roce 1558 ho Zikmund August vyslal do Itálie, aby přivezl peníze, které si tam Bona odvezla. Za ženu měl Polku Barboru dceru Stanisława Charlińského. Z dětí byla známá dcera Alžběta, která se vdala za dalšího královského kuchařského mistra Itala Domenica Alamaniho, jenž byl Zikmundem Augustem na důkaz věrnosti v roce 1566 také pasován na rytíře.¹²⁸

Na dvoře nebyli pouze Italové zastávající vysoké funkce, také se zde nacházelo mnoho Italů, kteří byli „pouze“ dvořany. Od roku 1500 do 1518 se jich objevilo poskromnu. Ale s příchodem královny se to změnilo. Svatební průvod čítal 287 osob, z kterých v Polsku zůstala nejméně polovina. Nejbližší královninu společnost při příchodu tvořili: Baro de Sancta Barbada, Alfonso de Ericho z Neapoli, Paulo Cancellarion, spisovatel – Spineto Ventura baron Palmarici, Giovanni Vincenzo della Marra z Barletty, Alfonso Gualandini z Pizy, Guarini Cattaneo, který byl při příležitosti korunovace královny pasován Zikmundem I. Starým na rytíře. Velkou skupiny tvořili sluhové královny. Sloužili královně a starali se o její komnaty. Osoby, které zastávaly funkce sluhů a komorníků, musely být velice věrné, trpělivé

---

¹²⁶ Informace z předmětu *Polský jazyk III.* na UPCE. Garant a vyučující předmětu Mgr. Gabriela Maria Gańczarczyk.

¹²⁷ Zajímavé je, že výdaje na vyživení krále a dvora jsou podstatně nižší než na vyživení královnina dvora. V roce 1539: Z. 4 065 florénů, B. 6 429 florénů, v roce 1545: Z. 9 039 florénů, B. 12 042 florénů, v roce 1547: Z. 9 627 florénů, B. 13 627 florénů a Z. A. 2 623. Jsou zde vybrány roky s největšími rozdíly. Obecně platí, že kuchyně stála královskou pokladnu hodně peněz. V roce 1539 byly celkové výdaje 47 286 florénů a výdaje na kuchyni celkem 10 949 florénů, tedy ¼ z celkových výdajů. V roce 1547 byly celkové výdaje 116 224 florénů a z toho kuchyně stála 25 877 florénů. BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 286

¹²⁸ QUIRINI-POPLAWSKA, *Działalność Włochów w Polsce*, op. cit., s. 19 – 23.

a pracovitě. Velkým královským oblíbencem byl Annibale Bentoviglio z Boloni. Společně s královským sekretářem Carlem Marchesini se v roce 1533 dostal do konfliktu s polskými královskými dvořany. Není známo, proč se přesně dostali do konfliktu, ale příčinou mohla být nechuť Poláků ke skutečnosti, že Italové obsazovali jejich pozice. Což vlastně nemůže překvapit. Dokonce se šířila pomluva, že Poláci zabili jednoho italského dvořana. Mezi mladšími sluhy – polština je nazývá *pacholęty* – královny Bony byli v roce 1518: Andrea Carducci, Vespasiano Dottula, Camillo Lampugnano, Ascanio Musatiny, Ferdinando Carliny a Alessandro z Bari. Na rozdíl od ostatních funkcí nebyla tato finančně ohodnocena. Většina odešla brzy zpět do Itálie, někteří zůstali na královském dvoře déle. Zmíněný Andrea Carducci byl za své služby a zásluhy pasován v roce 1525 (také při příležitosti složení pruského holdu) na rytíře a do erbu mu přibyla královská půlorlice s korunou. Andrea Carducci sloužil královskému dvoru až do své smrti. Bona si dále udržela kontakt s Camillem Lampugnano pocházejícím z milánské šlechtické rodiny. Z Polska sice odešel, ale v roce 1548 skrze něho a jeho rodinu zařizovala své záležitosti v Miláně. Druhou kategorií dvořanů byli královniny osobní strážci. Pobývali v královském paláci a dělali jí společnost při každé její cestě a v případě náhlé potřeby mohli být využiti v armádě. Italové se dostali i mezi dvořany, kteří se starali o královské koně (pol. *dworzanin konny*). Mezi ně se dostal Placido de Placidis ze Sieny, který byl předtím služebníkem plockého biskupa Erasma Ciołka. Než v roce 1518 opustil Polsko, byl pasován králem Zikmundem na rytíře. Po roce 1520 počet královských *dworzanin konnych* z Itálie značně vzrostl a italských *dworzanin konnych* využíval ve Vilniusu i Zikmund August, který velice dbal o vznešenost svého zdejšího dvora. Třetí skupinu tvořili dvořané, kteří plnili funkce administrativní a finanční. Známí jsou například bratři Annibale a Niccolo Strozzi.¹²⁹

Dále přebývali na královském dvoře italští duchovní, kteří vedli mši svatou pro celý dvůr. Jak je zřejmé pro Bonu bylo vzdělání velice důležité, a proto si s sebou přivezla i italské vzdělance a učitele. Matematického vzdělání se Zikmundu Augustovi dostalo od Itala Filippa a na jeho vzdělávání dohlížel kancléř královny Lodovico Alifio. Dále ho vyučoval italský pisář Scipio Scholaris a doktor Giulio Palamedes, který se zabýval filosofií a je autorem krátkého díla *Aristotelis Avveroisque opera*. Další z Italů, který se jeho výchovou a vzděláváním zabýval, byl již zmíněný Siculus.¹³⁰

Další skupinou Italů na královském dvoře byli lékaři. Již v roce 1508 byl hlavním dvorním lékařem Zikmunda Ital Francesco Giovanni de Media Barba. Dvorním lékařem

---

¹²⁹ QUIRINI-POPLAWSKA, *Działalność Włochów w Polsce*, op. cit., s. 23 – 28.

¹³⁰ Ibidem, s. 32 – 33.

Bony, který s ní přišel z Bari, byl Niccolo Catignan. V Polsku ale zůstal jen do roku 1520 a poté jej nahradil Giovanni Andrea Valentino, který jím byl až do své smrti roku 1547. Lékaři měli hluboké uznání a byli náležitě oceněni. Giacomo Ferdinando z Bari byl dalším z významných lékařů, kteří působili na královském dvoře. Giacomo později přešel na dvůr Zikmunda Augusta.¹³¹ O zdraví krále dbal jednu chvíli i židovský doktor Mojžíš Fiszel pocházející z bohaté krakovské rodiny. Jeho žena Ester byla krejčí na dvoře královny Bony.¹³² Stejně tak bylo v první polovině 16. století na dvoře množství italských lékárníků, dále pak jezdců na koni, opatrovníků koní a stájí, zlatníků, hudebníků i tanečníků. Ital z Verony Alessandro de Pesentis se zasloužil o královskou kapelu a vzdělávání jejich členů. O oděvy královské rodiny se od příchodu Bony starali italští krejčí. V roce 1524 byl přijat Pietro Patriarca z Bari, který zůstal v královniných službách až do jejího odjezdu z Polska a poté vstoupil do služeb Zikmunda Augusta. V poslední řadě svůj um předvedli italští zahradníci, zámečníci, kováři, tesaři, truhláři i kadeřníci.¹³³ S Bonou do Polska přišel i významný muzikant z Verony Alessandro Pesenti.¹³⁴

V roce 1518 tvořilo královnin ženský královský dvůr 13 Italek. Vrchní dvořankou byla Beatrice Zurla z neapolského rodu a příjmením neznámým Italka Ifigenie. Prameny o jejich přítomnosti mluví do roku 1521. Nejdéle (zemřela 1545 v Polsku) na královnině dvoře pobývala Lucrecia Alifio, která byla sestrou královnina kancléře Lodovica. Za zmínku jistě stojí osud královniny dvořanky Beatrice de Rosellis, která se po složení pruského holdu 1525 provdala za královského dvořana Gabriela Morawce z Mysłowa. Jako svatební dar od královny dostala 22 loktů zlatého damašku, 20 loktů florentského šedého damašku a navíc ještě 200 florénů. Tato událost vzbudila na královském dvoře velké pozdvižení, šlo totiž v té době o první sňatek urozené Italky a Poláka. V témže roce ji následovala Italka Porzia Arcamone, která si vzala Jana Trzcieńského. Jí také Bona obdarovala 20 lokty zlatého damašku, 20 lokty šedého damašku a navíc 1200 florénů. Další dvořanka Faustina de Opizzonibus z Milána měla svatbu s královským dvořanem Mikołajem Skorutou. Bona ji obdarovala šaty a šperky v hodnotě 520 florénů. Jako poslední se provdala Laura Effrem pocházející ze staré rodiny z Bari. V roce 1537 se provdala za Stanisława Lubomirského. Laura však po roce od svatby při porodu syna zemřela a porod nepřezilo ani novorozeně. Všechny ze jmenovaných dostaly od svých mužů před svatbou tzv. *oprawy*. Což je majetek (v tomto případě v podobě vesnic, usedlostí, městeček, či ve finanční hotovosti), který měl

---

¹³¹ QUIRINI-POPLAWSKA, *Działalność Włochów w Polsce*, op. cit., s. 41 – 62.

¹³² BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 169.

¹³³ QUIRINI-POPLAWSKA, *Działalność Włochów w Polsce*, op. cit., s. 41 – 62.

¹³⁴ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 332, 333.

zabezpečovat materiální existenci ženy po případné smrti manžela.¹³⁵ K jejímu ženskému dvoru patřily vždy i čtyři Polky, prvními byly Anna Zarembianka, Urszula Maciejowska, Elżbieta Pełkosławska a Katarzyna Mokrska. Po jejich svatbě se na dvoře objevily například Magdalena Bonerówna, Petronela Kościelecka, Zuzanna Myszkowska. Královnin dvůr se neustále obměňoval. Dvořanky se vdávaly a odcházely, přicházely nové nebo se dříve příchozí Italky vracely zpět domů a klidně se mohly po několika letech vrátit zase do Polska.¹³⁶

Královna a její ženský dvůr ukázal nový model společenského života, kde žena byla rovna muži a kde mezi zábavu řadily sofistikovanější způsoby než potěšení z dobrého jídla a krásné ženy v lůžku. Hody pro ně byly příležitostí ke konverzaci a ne přejídání a pití alkoholu. Svou kulturu reprezentovaly i svým oděním a vzhledem. „*Hluboké královniny dekolty, kudrliny a koketní čepce v prvních letech Poláky velice šokovaly. Rychle stárnoucí Bona brzy ustoupila od nejrizikovějších akcentů jejího oděvu a na portrétech ji můžeme vidět v šatech zapnutých až pod krk a s vlasy ukrytými, stejně jako měly ve zvyku polské ženy, tedy pod čepcem a podwikou (typický šátek pro vdané ženy ve středověku, který zahaloval celé vlasy a mohl být různě dlouhý).*“¹³⁷ Co se týče zábavy, preferovala Bona jízdu na koni a jejich chov a také lov. To zřejmě podědila po matce Izabele, která byla po Evropě známá jako milovnice koní. Na lov jezdila Bona společně s králem i na celé týdny a jejich oblíbenou destinací byli Niepołomice, kde lovili jeleny, divoká prasata a medvědy dovezené až z Litvy. Mezi další zájmy patřila muzika a tanec. Po příjezdu přeorganizovala královskou kapelu a přišel za ní slavný virtuos kardinál Hipolita d'Este, Alexandr Pesenti, který se stal dvorním muzikantem, a měl veliký vliv na polskou hudbu té doby. Bona následovala typickou vlastnost renesančních lidí, tedy vášeň pro sběr uměleckých děl. A jako typická Italka se obklopovala množstvím šperků, doplňků, oděvů a drahých látek, které dopřávala nejen sobě, ale i svým dětem. Méně se však zajímala o vědu, nijak zvlášť nejevila zájem o krakovskou univerzitu a byla chladná ke Koperníkovi. Naopak se zajímala o reformaci a četla teologické texty. Přestože nebyla její pobožnost, jako u jiných renesančních lidí, nijak horlivá, podnikla v roce 1523 spolu s manželem poutní cestu na Jasnou Horu. Bona odmítala vstupování žen do liturgických záležitostí a funkcí, což je zajímavé, protože vystupovala jako ambiciózní samostatná královna, která se vyzná v politice a financích. Před odchodem z Polska při rozhovoru s Hosiusem pronesla: „*Už i ženy, jak slyším, mívají kázání – křičela hněvem. – O,*

¹³⁵ QUIRINI-POPLAWSKA, *Działalność Włochów w Polsce*, op. cit., s. 29 – 31.

¹³⁶ BOGUCA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 89, 90.

¹³⁷ *Ibidem*, 97, 98.

*kdyby žil můj muž, nebožtík, naučila bych je, co je kázání! Jsem křesťanskou královnou! Nikdy bych se nenechala vtáhnout do takového bláznovství.*¹³⁸

Marcin Kromer ve svém díle "*Polonia sive de situ, populis, moribus, magistratibus et re publica regni Polonici libri duo*" popisuje královnin¹³⁹ dvůr následovně: „*Dvůr se skládal z pokojských, dvořanů a úředníků. Především má dvorního maršálka, který je vrchním všech dvořanů a při veřejném vystupování nosí královně žezlo. Má hospodyni, dozorkyni nad ženským dvorem, kancléře nebo sekretáře – mezi jeho povinnosti patří psaní dopisů královniným jménem, jejich pečetění a čtení odpovědí a dopisů určených pro královnu. Nevím, zda se o poslední povinnosti nedělil s maršálkem dvoru. Královna má rovněž svého pokladníka, czešnika (=stará se o královské sklady a sklepy M. M) nebo podszaczego (= jeho zástupce M. M.), krejčího, podstolego (zástupce stolníka M. M.), stolníka (=stará se o královský stůl, roznáší jídlo apod. M. M.), kuchařského mistra i podkoního, vždy po jednom, stejně tak kredenczerza (služebník starající se o běžnou výbavu, tj. obsah skříní) a člověka, který se stará o ubrusy. Všechny z nich král živí, odívá i platí. Ze stejného zdroje plynou peníze i na financování královnina stolu, oděvů, doplňků i koňských spřežení. Pokud královna ovdoví, bude se starat o svůj dvůr z vlastních prostředků a příjmů, které čerpá ze statků, jež jí král shodně s vůlí stavů daroval při sňatku.*“¹⁴⁰

Příchod Italů však neznamenal úplný konec kariéry pro Poláky na královnině dvoře. Od roku 1518 do 1534 byl číšníkem Tomasz Lubrański, úřad krejčího zastával Jan Gruszczyński a stolníkem¹⁴¹ byl Stanisław Macieowski a mezi dvořany patřili také bratři královnina *orchmistrza* Mikołaja Wolského Wawrzynek a Andrzej. Podle Pociechy bylo v počáteční etapě na jejím dvoře okolo 100 lidí (bez *dworzan konnych*). Výjimečné postavení na dvoře královny měl její polský rádce Wawrzynek Międzyleski. V roce 1493 se zapsal na studia na krakovskou univerzitu a byl spolužák s Mikulášem Koperníkem a Bernardem Wapowským. Po získání bakalářského titulu v roce 1501 se stal písařem krále Alexandra a díky protekci Łaského se dostal i do kanceláře Zikmunda, kde se stal sekretářem. V roce 1513 se vydal spolu s Łaským do Itálie s cílem zúčastnit se 5. lateránského koncilu. Přijel tam pod záštitou mazovských knížat Stanislava a Jana, ale nakonec se ukázalo, že mazovská knížata jako leníci polského krále nemají oprávnění se koncilu účastnit. Międzyleski odjel zpět do Polska, ale už o rok později se znovu objevil v Římě a předložil papeži práci, v níž důkladně

¹³⁸ BOGUCKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 101.

¹³⁹ Myšleno obecně královnin dvůr, výklad není zaměřen přímo na královnu Bonu.

¹⁴⁰ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 189.

¹⁴¹ Mezi jeho povinnosti patřily příprava stolů k hodování a obsluha a donášení pokrmů během hodování. GÓRALSKI, *Urzędy i godności w dawnej Polsce*, op. cit., s. 133.

popsal tureckou sílu. Turecké záležitosti byly jedním z bodů jednání koncilu. V roce 1517 poslal papež Lev X. Zikmundovi psaní, kde nešetří chválou na Międzyzleského. Międzyzleski skvěle znal i vztahy panující v Litvě a v Polsku a uměl se mezi nimi pohybovat.¹⁴²

Podle Marie Bogucké během 40 let, kdy královna Bona pobývala v Polsku, prošlo královniným dvorem okolo tisíce Italů.¹⁴³ Po prvních letech po svatbě Zikmunda I a Bony Sforzy bychom na královském dvoře celkem napočítali okolo 30 úředníků, 30 pokojových sluhů, 30 – 40 *dworzan kurierów*, 400 *dworzan konnych*. Autorka uvažuje, že každý se staral o 2 koně a byla tedy k dispozici 800 členná koňská družina. V královské kanceláři pracovalo mezi lety 1506 – 1548 okolo 60 osob (vždy zhruba 20 osob současně), dále 100 stále přebývajících úředníků a 1000 členů královské stráže. Díky práci M. Ferencu víme, že nejpočetnější jagellonský královský dvůr vytvořil král Zikmund August, kde se mezi lety 1548 – 1572 objevilo 5813 služebníků včetně *dworzan konnych*. Bylo zde ale kalkulováno i s královskými úředníky, takže je třeba přičíst nejméně 200 dalších osob.¹⁴⁴

Bona ovlivnila i vznikající dvůr Zikmunda Augusta. V červnu roku 1530 pověřila svého straníka Piotra Opalińskiego o správu a administrativu společnosti lidí, která se pohybovala kolem teprve desetiletého syna a byla zárodkem budoucího dvora. Když byl v roce 1537 oficiálně vytvořen Zikmundův dvůr, byl Opaliński jmenován *ochmistrzem*. Složení dvoru se mezi léty 1537 až 1544 měnilo. Kompletně dokončen byl v roce 1544, kdy se mladý Zikmund odebral do Litvy. Zřejmě se tomu stalo až tehdy, když se vymanil z dohledu matky a jejího ženského dvora. Což bylo také královně velice vyčítáno. V čele jeho nového dvora stál maršálek Piotr Zborowski. Po smrti Zikmunda Starého přešlo velké množství dvořanů na dvůr nového krále a vznikl „*jeden z největších královských dvorů doby jagellonské*“.¹⁴⁵

Naproti tomu máme málo zmínek o dvoře Boniných dcer, důvodem zřejmě je, že je měla při svém pobytu na Wawelu stále po boku. V roce 1556 se její dcera Žofie zasnoubila s Jindřichem Brunšvickým a pravděpodobně na popud Žofie vznikl dvůr ve Varšavě pro její sestry Annu a Kateřinu. V té době již jejich matka v Polsku nebyla a z varšavského zámku si odvezla množství bohatství a dcerám nenechala finance na udržování vlastního dvora. „*Vzala s sebou i účetní knihy, tudíž nemáme více zdroje, které by nás mohly informovat, jak vypadal královnin dvůr před jejím odjezdem z Polska*“.¹⁴⁶ Máme však informace o dvoře Anny

¹⁴² POCIECHA, *Bona Sforza*, 2., op. cit., s. 97 – 100.

¹⁴³ BOGUCKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 89 – 107.

¹⁴⁴ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 211.

¹⁴⁵ Ibidem, s. 201, 202.

¹⁴⁶ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 202

Jagellonské v době, kdy byla i její druhá sestra Kateřina provdaná a ona zůstala v Polsku sama. Pobývala na zámku ve Varšavě nebo v Ujazdowě u Varšavy a její dvůr čítal okolo 70 osob. Dvůr financovala z peněžních darů od bratra Zikmunda Augusta, ten je získával ze solných dolů, a také z důchodů, které jí plynuly z Mazovska.¹⁴⁷

4.2 Renesanční umění a humanismus v Polsku

Obdivovatelé považují Bonu za „Kulturträgera“, „*kteřý přinesl nad Vislu nové renesanční proudy v architektuře, umění, literatuře, zkulturnil doposud divoké Poláky, naučiv je jíst zeleninu nebo salát, pít víno namísto piva. Je to samozřejmě pohled naivní a badateli dávno opuštěný.*“¹⁴⁸ Humanismus a renesance začaly do Polska proudit dříve, než přišla Bona. Od poloviny 15. století se vydávali polští studenti a cestovatelé na cesty do Itálie, kde začali poznávat myšlenky humanismu a spatřili italské renesanční umění. Samotného krále ovlivnily nové proudy, a to když pobýval u svého bratra Vladislava na královském dvoře v Budě.¹⁴⁹ Velký vliv se jí ale upřít nedá. Za rozvoj a obohacení dvora není odpovědná pouze Bona, ale i vzdělané osobnosti, které spolu s ní přišli do Polska a v neposlední řadě také otevřený postoj, krále Zikmunda.

4.2.1 Architektura

Vůbec první styk s renesancí v Zápálpi (tehdy ještě ranou) můžeme pozorovat na královském dvoře v Budíně. Uherský král Matyáš Korvín si vzal za ženu Beatrix Aragonskou (1497) a spolu s ní přišli umělci, kteří zasáhli do všech různých oborů. Jejich tvorba i po Korvínově smrti ovlivnila uherské území a dále Moravu, Čechy i Krakov. První stavby se znaky vrcholné italské renesance ve střední Evropě můžeme pozorovat na dvou stavbách. Jednak jde o kapli založenou v roce 1506 kardinálem arcibiskupem Tomášem Bakóczem v Ostřihomi a také o Zikmundovu kapli na Wawelu v Krakově z roku 1517. Pohřební kaple arcibiskupa a kardinála Bakócze, byla zasvěcena Panně Marii a byla vystavěna na jižní straně středověké katedrály – baziliky sv. Vojtěcha v Ostřihomi. Zcela novým prvkem v Zápálpi bylo spojení architrávového (pravoúhlý podpěrný systém, tj. systém podpory a břemene) a arkádového (obloukový podpěrný systém) systému inspirovaného římským Kolosseem. Budoucí král Zikmund pobýval mezi lety 1498 až 1500 a v roce 1502 právě na bratrově dvoře v Budě, kde přišel do styku s vysokým duchovenstvem, což ho ovlivnilo v postoji

---

¹⁴⁷ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 202.

¹⁴⁸ BOGUĆKA, Maria (ed.). *Tryumfy i porażki: studia z dziejów kultury polskiej XVI-XVIII w.* Wyd. 1. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989. 258 s. ISBN 83-01-08570-3, s. 98.

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 98 -99.

k reformačním myšlenkám, posléze přicházejícím do Polska. Také se setkal s uměním renesance a myšlenkami humanismu.¹⁵⁰ Ale vůbec první myšlenky humanismu přinesl do Polska v první polovině 15. století Lvovský arcibiskup Řehoř ze Sanoka, který strávil několik let právě na uherském dvoře.¹⁵¹ Když v roce 1499 vyhořel královský zámek na Wawelu, setkal se Polsko s prvními italskými kameníky, kteří přišli kvůli výstavbě nového zámku. Architektem první stavební fáze se stal Francesco Florentino, souběžně s pracemi Italů zde probíhaly práce významných severanů, zejména z Norimberka. Bona po svém příchodu do Polska také přestavbě přála. Třetí fázi vedl stavitel a sochař Bartolomeo Berrecci, který se dostal z Florencie do Krakova přes Uhry. Berrecci navrhl králi pohřební panovníckou kapli. Kaple byla vysvěcena roku 1533. Vedle vzniklo další mauzoleum, které si nechal postavit Piotr Tomický, od roku 1524 krakovský arcibiskup. Zikmundova kaple je plná symboliky, která slučuje prvky antiky a křesťanství. „což vede k různým výkladům. Vesměs je rozebírán heroický program, v němž se prolínají novoplatónské kosmologické názory s křesťanskými ideami a prvky oslavy panovníka s glorifikací dynastie. Tento program plně odpovídal poslání Jagellonců v obraně východních a jihovýchodních území střední Evropy.“¹⁵² Architektonicky a sochařsky oslavu ztvárnil právě Bartolomeo Berrecci, který se stal v první třetině 16. století nejvýznamnějším z italských umělců v Zápí. Jeho stavba v Krakově inspirována římskými a florentinskými stavbami neměla ve své době obdoby. Kvalita obou staveb vycházela nejen z kvalitního návrhu a provedení, ale spočívala i ve stavebnících a jejich ochotě přistoupit na novou estetiku. Těžko v Evropě hledat v té době církevní stavby podobného rázu. Najdeme pouze jednotlivosti jako rytinu Adam a Eva od Albrechta Dürera z roku 1504. S jejich kvalitou se ze světských staveb mohl srovnávat až letohrádek královny Anny v Královské zahradě na Pražském hradě od Paola della Stella, který byl budován od roku 1534, ale dokončen až za vlády Rudolfa II.¹⁵³

Královský zámek Wawel v Krakově, v jehož areálu byla vybudována právě zmíněná Zikmundova kaple, měl pro království a lid velký význam. V mysli lidí byl hluboce zakořeněný jako dávné sídlo panovníků. Vedle se nacházely světské a sakrální budovy. Vedle budovy zámku byly přechovávány relikvie sv. Stanislava, který je hlavním patronem Polska a strážce korunovačních klenotů. Od posledních Piastovců Vladislava Lokýtky a Kazimíra Velikého přejali Jagellonci tradici vystavovat svoje sarkofágy a na Wawelu byli králové

---

¹⁵⁰ KROPÁČEK, Jiří. Zápí: první ohlasy vrcholné renesance. In: DANIEL, Ladislav, PELÁN, Jiří. (ed.). *Italská renesance a baroko ve střední Evropě. Příspěvky z mezinárodní konference Olomouc 17. – 19. října 2003*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-1152-0, s. 61 – 65.

¹⁵¹ WOJCIECHOWSKI, Zygmunt *Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 80, 81.

¹⁵² KROPÁČEK, Zápí: první ohlasy vrcholné renesance, op. cit., s. 65.

¹⁵³ Ibidem, s. 61 – 65.

korunováni. Vladislav Jagellonský nechal v roce 1394 zvětšit obranné zdi, vybuřoval také obytnou věž zvanou Kuří noha a kapli Svaté Trojice. V gotických přestavbách pokračoval Kazimír Veliký.¹⁵⁴ Zikmund I. Starý učinil v letech 1507 – 1536 z Wawelu „jednu z nejkrásnějších renesančních residencí v Evropě na sever od Alp.“¹⁵⁵

Král Zikmund se pustil do velké rekonstrukce Wawelu v roce 1507 a nejintenzivnější práce probíhaly v mezi lety 1512 – 1536. Zikmund dohlížel na výstavbu a sám ovlivňoval plánování a projekty. Zde se král rozhodoval bez vlivu své italské manželky, přijela do Polska v roce 1518, kdy se již ve velkém budovalo. Mohla mít vliv maximálně na konečnou fázi výstavby.¹⁵⁶

Zikmund tedy za hlavního architekta vybral Bartolomea Bereccia. Když se Berecci v roce 1515 v Krakově s modelem nové kaple, napsal král Janu Bonerovi dopis, kde píše, že Krakov navštívil Ital, který ukázal model kaple, jenž se mu velice líbil. Stejně tak král sdělil svoje představy, jak má kaple vypadat a jak přesně chce vyzdobit mramor na náhrobku. Bonerovi oznamuje, že má dbát na to, aby byl mramor dovezen z Uher, protože mramor z Uher je přáním Bereccioho. Berecci také potřebuje osm pomocníků, kteří mu budou s prací pomáhat. Bonerovi píše, aby dovolil Bereccimu kolik pomocníků bude potřebovat a aby se s nimi domluvil na ceně, za kterou budou pracovat.¹⁵⁷

Zmíněný Bartolomeo Berecci vtiskl nové podobě zámku podobu italské renesance. Příkladem jsou arkády v přízemí a prvním patře paláce a vysoké štíhlé sloupy galerie ve třetím patře a ve stylu italské renesance byly vystavěny i opěrné systémy. Renesanční a gotické motivy se mísily v dekoraci portálů a orámování oken. Zámek vynikal svou originalitou i díky barevnému kontrastu červených cihel, z kterých byl zbudován, a bílých kamenných portálů a orámování oken.¹⁵⁸ Před rekonstrukcí převládala na Wawelu šedá a bílá barva, výjimkou byly červené tašky na střeších. Po rekonstrukci se zámek změnil v divadlo barev. Střecha byla z barevných mozaik.¹⁵⁹ Sloupy v galerii byly purpurové a podklad stěn byl vymalován na blankytně modrou. Interiér zámku také vynikal barevností a díky velkým oknům byl plný přírodního světla. Pro hlavní sál v zámku bylo (a stále je) typické kazetové ručně malované a zlacené zdobení stropu. Stěny zámku zdobily tapiserie, které za života shromažďoval král a později i královna. Ve dvacátých a třicátých letech 16. století získali

---

¹⁵⁴ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, s. 110, 111.

¹⁵⁵ Ibidem, s. 101.

¹⁵⁶ BOCUGKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 87, 88.

¹⁵⁷ POCIECHA, *Panowanie Zygmunta Starego: 1506-1548*, op. cit., s. 12.

¹⁵⁸ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, s. 111 – 113.

¹⁵⁹ BOGUCA, Maria. *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1987. 436 s. ISBN 83-04-02303-2, s. 155.

okolo 100 kusů tapiserií, ale nejkrásnější kolekce zakoupil až jejich syn Zikmund August. Do konce svého života nashromáždil do své kolekce 300 uměleckých děl tohoto typu. Interiér zámku byl vyzdoben luxusním renesančním nábytkem.¹⁶⁰ Z vnějšku je vévodícím prvkem zlatá kopule, na které na první pohled je znát vzor v italské renesanci. Na vrcholku kopule byl umístěn kříž a pod ním klečící andílek (tzv. putto). Způsobem „na ztracený vosk“ vyrobil andílka sám Berecci, šlo o techniku, kterou znali především Italové.¹⁶¹ Zikmundův náhrobek se značně lišil od typického středověkého. Postava mrtvého leží na boku a vypadá jako by byla uspaná, s pokrčenou spodní rukou a jednou nohou.¹⁶² Skutečnost, že byl král Zikmund znalý umění a že se renesancí nechal inspirovat ještě před příchodem Bony do Polska, potvrzuje informace, že již renesanční výzdoba ložnice krále Zikmunda fascinovala Italy, kteří Bonu doprovázeli do Polska. Ložnici spatřili den po svatbě.¹⁶³ Konkrétně Carmignano žasnul a jak sám píše: „*takovou a nádheru dvora, obsluhy, odění, nábytku a stříbra nikdy neviděl.*“¹⁶⁴

Krakov vděčí Bereccimu za množství dalších uměleckých děl. Zde však není místo se jimi zabývat do hloubky, za zmínku však stojí pomník z konce života Berecciho pro krakovského biskupa Piotra Tomického v jeho pohřební kapli vedle Wawelu „*jedno z nejhezčích děl renesance v Polsku italského charakteru.*“¹⁶⁵ Dále vytvořil náhrobek Barboře Tarnowské, manželce Jana Tarnowského, v katedrále v Tarnowě. „*Figura na sarkofágu je jednou z nejhezčích ženských postav v celém renesančním sochařství.*“¹⁶⁶ Nový renesanční kabát dostala i královská residence v Lublinu. Za přestavbou pravděpodobně stojí také Bartolomeo Berecci, který v roce 1530 v Lublinu pobýval. Palác se do dnešní doby nedochoval.¹⁶⁷

Bona založila na Wawelu malý zvěřinec a královskou zahradu. Marie Bogucká jí nazývá milovnicí zahrad, možná je to až příliš expresivní vyjádření, ale pravda je taková, že se Bona starala o své zahrady znamenitě – takovým, jaké vznikly v Łobzowie, když ho získala ze zástavy v roce 1528, se žádné jiné v Polsku nevyrovnaly. Další vznikly po jejím přestěhování do Mazovska, v Ujazdowě u Varšavy.¹⁶⁸

¹⁶⁰ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, s. 111 – 113.

¹⁶¹ KOZAKIEWICZOWA, Helena. *Renesans w Polsce: Kaplica Zygmuntowska*. Warszawa: Arkady, 1983. 40 s. Mała Encyklopedia Sztuki; Nr 76. ISBN 83-213-3039-8, s. 10.

¹⁶² *Ibidem*, 23.

¹⁶³ POCIECHA, *Królowa Bona (1494 – 1557)*, 1., op. cit., s. 238.

¹⁶⁴ BOGUCA, *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*, op. cit., s. 156.

¹⁶⁵ KOZAKIEWICZOWA, Helena a KOZAKIEWICZ, Stefan. *Renesans w Polsce*. Warszawa: Arkady, 1976. 334 s., s. 14.

¹⁶⁶ *Ibidem*, s. 14.

¹⁶⁷ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 109.

¹⁶⁸ BOGUCA (ed.), *Tryumfy i porażki: studia z dziejów kultury polskiej*, op. cit., s. 117.

Novému kabátu se též dostalo krakovskému *Rynku* (= náměstí). Nejdříve zmizely staré dřevěné budovy lemující Rynek a nahrazeny byly zděnými několikapatrovými domy. Když v roce 1555 shořela Sukiennica (velká budova uprostřed náměstí, kde byly trhy), byla nová postavena podle italských vzorů a typické renesanční prvky ji zdobí dodnes. Autorem byl Ital Giovanni Padovano.¹⁶⁹

Král Zikmund dále vtiskl italskou podobu tzv. Velké zahradě ve Zwierzyni nedaleko Krakova. Roku 1509 mu jí daroval zwierzynský klášter. Velkou zahradu po úpravách zdobily živé ploty, které byly v horní části spojené, tvořily aleje a byly osázené jasmínem, španělským chmelem a růžemi. Nedaleko Zikmundovy Velké zahrady se nacházela Bonina zahrada.¹⁷⁰

Změn se dočkal i Královský zámek ve Vilnius. Prvních změn se dočkal za velkoknížete Alexandra a poté za vlády Zikmunda a Bony.¹⁷¹ Ale až Zikmund August nechal dokončit renesanční přestavbu Královského zámku ve Vilnius a jeho okolí. Zikmund August však k financování přestavby použil celé věno královny Alžběty, o které ji připravil ještě před její smrtí.¹⁷² Nedaleko Krakova se nachází Łobzów. Místo, kde se Zikmund Starý setkal poprvé s Barborou Zápolskou, poté s Bonou Sforzou a Zikmund August zde měl první shledání se svými manželkami Alžbětou Habsburskou a Kateřinou Habsburskou. Bona dostala v roce 1528 Łobzów jako věno a díky její iniciativě byly tamější zahrady přebudovány v italském stylu. Pěstovala se zde zelenina, ovocné stromy, koření i bylinky pro královskou kuchyni a lékárnu.¹⁷³

Dalším centrem umění na území Polska v 16. století bylo svobodné hanzovní město Gdaňsk. Také ho neminula vlna budování a rekonstrukcí ve stylu tzv. pomořské renesance. Hlavními stavbami je Dwór Artusza (Artušův dvůr), místo kde se scházeli kupci a nebo Ratusz Glównego Miasta (Radnice Hlavního Města) s vysokou věží. Eberhardt Feber byl sice nenáviděným starostou, ale za života nashromáždil, mimo jiné lichvou, ohromný majetek, jehož součástí byla umělecká díla, knihy atd. I v rodinné kapli Ferberů se nacházelo mnoho uměleckých děl a Eberhardtův náhrobek je jeden z nejhonosnějších v porovnání s ostatními náhrobky polských magnátů. Z Eberhardtovy iniciativy vznikla tzv. *Księga Eberhardta Ferbera*, tedy soubor starých kronik, který pojednává o historii Prus do 16. století.¹⁷⁴

---

¹⁶⁹ BOGUCA (ed.), *Tryumfy i porażki: studia z dziejów kultury polskiej*, op. cit., s. 117.

¹⁷⁰ SCHÖNBORN, Bronisław. *Zwierzyniec: Historia, zabytki, tradycje, legendy*. Kraków: Tow. Miłośników historii i zabytków Krakowa, 1953. 34 s., s. 10.

¹⁷¹ BORKOWSKA, *Dynastia Jagellonów w Polsce*, op. cit., s. 115.

¹⁷² *Ibidem*, s. 73.

¹⁷³ *Ibidem*, s. 119.

¹⁷⁴ BOGUCA, *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*, op. cit., s. 171 – 176.

Bona bezpochyby byla kulturní mecenáškou a o to více pozornosti budila z prostého faktu, že byla žena. Obecně je v 16. a 17. století kulturní mecenášství žen v Polsku spojováno s náboženstvím a jejich hlubokou zbožností. Jednak se jednalo o ženy z magnátských rodů a jednak o vládkyně. Ženy podporovaly výstavbu a výzdobu kostelů uměleckými díly. Ve světském umění finančně podporovaly umělce, financovaly vydávání knih, kupovaly umělecká díla a většinou je vystavovaly na obdiv veřejnosti, zakládaly zahrady (tuto tradici započala právě Bona a její dcera Anna Jagellonská, dále v tradici pokračovala Anna Vazovská). Ženy se ve velké míře zajímaly i o literaturu a autoři jim věnovali svá díla. Šlo i o způsob vyjádření vděku za finanční podporu nebo protekci. Boně své dílo věnovali Mikołaj Hussowski, Anrzej Krzycki a Mikołaj Rej, její dceři Anně zase Andrzej Głogowczyk a Piotr Skarga.¹⁷⁵

Životní styl a budování královské rodiny se staly inspirací pro magnáty a sami se stali mecenáši kultury a pustili do výstavby zámků a paláců a každý magnát měl na svém dvoře, po vzoru královského, malíře, hudebníky, sochaře, krejčí, zlatníky... Například královský kancléř (1515 – 1532) Krysztof Szydlowiecki nechal postavit honosný rodinný zámek v Ćmielowie. V zámku se nacházely bohaté sbírky obrazů, soch a knih. Také dotoval výzdobu některých kostelů, například do kostela františkánů v Krakově nechal namalovat obraz s aktuálním politickým tématem polského vítězství na Tatary pod Wiśniowcem (1512). Za stavbou a bohatou renesanční výzdobou wiśnického zámku stojí velký korunní maršálek Piotr Kmita, pan na Wisławe. Primas Jan Łaský se zase zasloužil o nové mauzoleum v Hnězdně ve tvaru rotundy. Inspiroval se západními mauzolei, které spatřil při své dřívější cestě do Říma. Andrzej Krzycki byl zase mecenášem přestavby katedrály z 12. století v Płocku a na práci se podíleli dva spolupracovníci Bereccioho Bernardino Zanobi a Jan Cini. Již od počátku 16. století hrála důležitou roli pro umělecký život Krakova rodina Bonerů. Jan a Seweryn Bonerové byli jednak bankéři Zikmunda, obchodníci, kteří měli kontakty po celé Evropě, a organizátoři těžby soli ve Wieliczce a Bochni, ale také vzdělaní šlechtici, kteří vedli korespondenci například s Eobanem Hessem a Erasmem Rotterdamským. A hlavně do Polska zvali významné cizí umělce. Aktivně se účastnili plánování přestavby Wawelu. Jan Boner se zasloužil o příchod (1514) významného malíře Hansa Suesa z Kulmbachu, který cyklem obrazů vyzdobil mariánský kostel. Seweryn Boner přivedl bratra Albrechta Dürera – Hanse. Oba malíře dále zaměstnal Zikmund na výzdobu wawelského zámku.¹⁷⁶

---

¹⁷⁵ BOGUCA, *Białogłowa w dawnej Polsce*, op. cit., s. 193 – 194.

¹⁷⁶ BOGUCA, *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*, op. cit., s. 157 – 170.

4.2.2 Literatura

Za panování Zikmunda vzrostl obecně počet vzdělanců na dvoře i v zahraničí, kteří se s dvorem pojili. Mezi nimi byli i nejtalentovanější autoři polské renesance – Andrzej Krzycki, Jan Dantyszek, Jan Kochanowski, Mikołaj Rej,... Počátky jejich tvorby jsou svázané s latinou, později se dostávají k polštině. Díky tomu, že se národní jazyk dostal do literatury a výrazně se rozšířil počet tiskáren v Polsku i v Litvě, vzrostla její obliba i mezi širší šlechtou a běžnými obyvateli. Díky „publicistické poezii“ došlo na hodnocení soudobých vojenských, politických a společenských událostí. Zikmundovi se dostalo chvály za vítězství nad Moskvou v bitvě u Orši v poezii Krzyckého, Dantyszka, Tomického, který byl zrovna u papeže v Římě, a mohl tam propagovat slavnou výhru. K exekutivnímu hnutí se vyjadřoval Stanisław Orzechowski i Mikołaj Rej. Pozornosti neunikly ani královské svatby nebo nešťastný milostný život Zikmunda Augusta.¹⁷⁷

Jedním z důvodů, proč se autoři spojovali s dvorem, bylo to, že potřebovali svého mecenáše a tohoto úkolu se král Zikmund i ostatní šlechtici zhostili velice dobře. Podporovanými autory byli například Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, Łukasz Górnický, Klemens Janicki – ten by například neměl šanci projevit svůj um, kdyby nebylo mecenášství královského dvora, pocházel totiž z chudých poměrů. Šanci mu dal Andrzej Krzycki, když mu umožnil studium na jeho dvoře. Janicki později vydal *Životy hnězdenských arcibiskupů*. Rej v rámci podpory od krále obdržel vesnici Temerowce a Kochanowski zase dostával církevní benefice. Kochanovského podporoval i pruský kníže Albrecht, biskupové Filip Padniewski a Piotr Myszkowski a také magnáti Firlejové či Radziwiłłowé. Jako konkurence královského dvoru působila Zamojská akademie, založená Janem Zamojským, která pomáhala básníkům i vědcům. Řehoř ze Sanoka zase podporoval Filipa Kallimacha a Piotr Tomický Jana Dantyszka.¹⁷⁸

Z počáteční generace (jejich předchůdci např. Wawrzynek Corvinus a Paweł z Kosna) autorů měli podporu krále Jan Dantyszek (později byl jeho mecenášem Tomicki) a Andrzej Krzycki (ten se později sám mecenášem stal). Oba z autorů se účastnili básnických turnajů u příležitosti královských svateb. První se konal v roce 1512, když si Zikmund bral Barboru Zápolskou, a druhý, mnohem větší v roce 1518, kdy proběhla svatba Zikmunda a Bony. Při

---

¹⁷⁷ BORKOWSKA, *Dynastia Jagellonów w Polsce*, op. cit., s. 341, 346.

¹⁷⁸ WILCZEK, Piotr. *Literatura polskiego renesansu*. Wyd. 1. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. 197 s. ISBN 83-226-1492-6, s. 52 – 54.

této svatbě hráli Dantyszek¹⁷⁹ a Krzycki¹⁸⁰ prim. Autoři, ještě píšící latinsky, se vyjadřovali k aktuálním historickým a společenským událostem.¹⁸¹

Dvacátá léta byla pro Krzyckého období, kdy psal satirické a patriotické spisy. Dílo *Religionis et Reipublicae quaerimonia (Obžaloba náboženství a Rzeczypospolité)* bylo zaměřené na morální a společenské problémy, šlo o soubor dílek, z nichž některé byly psány v polštině. Později se k dílu vyjadřovali autoři jako Rej, Kochanowski, Orzechowski,... Roku 1524 vydal epigramy vlastní i jiných autorů s ironickým názvem *Encomia Luteri (Pochvaly Luthera)*, přitom šlo o protiluterský pamflet. Erasmus Rotterdamský ho nazval „knížetem polských poetů“. Ve svých básních se ironicky vyjadřoval k osobě královny Bony, kancléře Krzysztofa Szydłowického a dalším osobám dvora. Báseň Krzyckého *Zajac upolowany przez królową Bonę – o swoim losie (Zajíc střelený královnou Bonou – o svém osudu)*, byl protikladem milostných básní, kterým se královně a jejím dvořankám dostávalo. Jde o ironickou báseň zaměřenou proti královně, v níž zajíc popisuje své poslední chvíle při honu, kterého se účastní královna a její pes. Na druhou stranu byly dvě Krzyckého básně ve své době vryty do stěny Zikmundovy kaple, jde o oslavu krále jako zakladatele kaple. Sám Krzycki udržoval kontakt s Bereccim.¹⁸²

V Dantyszkových dílech z mládí se objevují mravní myšlenky a také oslava polské armády. Pozdější díla mají biblické a kající tóny – například jeho poslední dílo vydané roku 1548 *Hymni aliquot ecclesiastici (Několik církevních zpěvů)*. Protože byl Dantyszek i diplomat udržoval korespondenci s humanisty z celé Evropy (jako Krzycki s Erasmem Rotterdamským a dále s Filipem Melanchtonem či Thomasem Morem).¹⁸³

Pokud se přesuneme téměř do poloviny století, nemůžeme opomenout zásadní spis *De revolutionibus orbium coelestium – O obrotach ciał niebieskich (O oběžích nebeských sfér)*, jehož autorem je Mikołaj Kopernik. Toruňský autor tímto dílem naboural a změnil dobové vnímání světa.¹⁸⁴

---

¹⁷⁹ Mladý Dantyszek působil jako diplomat a básník v různých evropských hlavních městech. Potkal se s Martinem Lutherem a znal anglického krále Jindřicha VIII. WILCZEK, *Literatura polskiego renesansu*, op. cit., s. 109.

¹⁸⁰ Krzycki mohl díky Tomickému studovat v Boloni, kde získal doktorát z dějin práva, poté mu Tomicki pomohl s dvorskou kariérou. V roce 1512 se stal Krzycki sekretářem královny Barbory, od roku 1518 sekretářem krále a královny. Do konce života se stal biskupem, hnězdenským arcibiskupem a dokonce primasem. PELC, Janusz. *Literatura renesansu w Polsce*. Warszawa: Sempur, 1994. 296 s. ISBN 83-85810-33-1, s. 62, 65.

¹⁸¹ Ibidem, s. 60 – 62.

¹⁸² PELC, *Literatura renesansu w Polsce*, op. cit., s. 64 – 68.

¹⁸³ Ibidem, s. 69, 70.

¹⁸⁴ BOGUCA, *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*, op. cit., s. 148.

Do další vlny patří dva největší autoři polské renesance a to již zmínění Mikołaj Rej spolu s Janem Kochanowským¹⁸⁵ nazýván otcem polského literárního jazyka. Ve svých dílech klade důraz na morální, ctnostný a zbožný život. Tento život ukázal v díle *Wizerunk własny żywota człowika poczciwego* (*Vlastní vyobrazení života poctivého člověka*). Využití dialogu můžeme pozorovat v díle *Krótka rozprawa między trzemi osobami: Panem, Wójtem a Plebanem* (*Krátká rozprava mezi třemi osobami: Pánem, Fojtem a Pastorem*), zde jde o dialog tří stavů.¹⁸⁶ Zde jde o popis každodenního života z posledních deseti let králova panování.¹⁸⁷ Velké dílo *Żwierzynec* (*Zvěřinec*), kde se potkávají lidé, zvířata a zažívají různé příhody, obsahuje satirické epigramy, veršované pochvaly, výroky a bajky.¹⁸⁸

Nejenom dvorská renesanční poezie vznikala na dvoře Zikmunda I., ale vznikaly také historické a historiografické práce. Autoři se začali více zajímat o historii národa a uvědomovat si národní individualitu a jedinečnost. Historickými pracemi v Zikmundově době se zabýval především Maciej z Miechowa a proslavil se dílem *Tractatus de duabus Sarmatiis Asiana et Europiana et de contentis in eis* (*Traktát o dvou Sarmacích: Asijské a Evropské*). Maciej z Miechowa vydal první tištěnou *Chronica Polonorum* (*Kronika Poláků*), která navazuje na dílo Jana Długosze, na Macieje z Miechowa navazuje zase Bernard Wapowski.¹⁸⁹ Dalo by se říci, že dvorním historikem byl Ludwik Decjusz. Díky němu máme přímá svědectví z počátku vlády Zikmunda Starého v díle *De Sigismundi regis temporibus liber III* (*O Zikmundově době knihy tři*), popsal i svatbu Zikmunda a Bony. Vydal také dvě kompilační díla: *De vetustatibus Polonorum* (*O polských starožitnostech*) a *De Jagellonum familia liber II* (*O rodině Jagellonců knihy dvě*).¹⁹⁰ Marcin Kromer vydal dílo *Polonia*, díky kterému se dostalo Polské království do povědomí v západní Evropě.¹⁹¹

Díky pečlivosti krakovského biskupa, královského podkancléře a právníka, jež měl titul z boloňské univerzity Piotru Tomickému máme cenný soubor pramenů a dokumentů zvaných *Acta Tomiciana*, který později sebral a vydal Stanisław Orzechowski. Jde o soubor úředních dokumentů, korespondenci královské kanceláře především z doby, kdy byl Tomicki v úřadě, což zahrnuje část vlády Zikmunda Starého a část vlády Zikmunda Augusta.¹⁹²

---

¹⁸⁵ Kochanowským se v práci nebudu zabývat, protože nejvíce tvořil až po smrti krále Zikmunda (1548). Kochanowski ukončil Krakovskou akademii v roce 1547. Rok 1551 strávil v Královci a mezi léty 1552 – 1555 studoval v Padově, kam se vrátil studovat ještě mezi léty 1556 – 1557 a 1558 – 1559. WILCZEK, *Literatura polskiego renesansu*, op. cit., s. 128, 129.

¹⁸⁶ Ibidem, s. 114 – 120.

¹⁸⁷ WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary*, s. 401, 402.

¹⁸⁸ WILCZEK, *Literatura polskiego renesansu*, op. cit., s. 116.

¹⁸⁹ Ibidem, s. 77, 78.

¹⁹⁰ WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*, op. cit., s. 139.

¹⁹¹ BORKOWSKA, *Dynastia Jagellonów w Polsce*, op. cit., s. 347.

¹⁹² BOGUCA, *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*, op. cit., s. 163.

4.2.3 Bona Sforza v literárních a historických dílech od renesance až do současnosti

*„Zkus klamat čas a tvař se, jak čas velí,
Očima všechny vítěj, rukou, řečí,
buď jako květina, v níž číhá had.“*

To jsou slova, která použila Lady Macbeth - postava ze Shakespearovy hry Macbeth. Byla to intrikánka a šla za svými cíli i přes mrtvoly. Podle autora článku Adamkiewicze si historie zapamatovala Bonu Sforzu jako polskou Lady Macbeth.¹⁹³ Jaký je vlastně názor společnosti a historiků na postavu královny Bony a jak se tento názor v průběhu historie měnil?

První, kdo se vyjádřil k jejímu charakteru, byli její italští učitelé. Jejich pochvalná slova jsem citovala výše a z jejich vyjádření jasně vyplývá kladné hodnocení budoucí královny. I její krátké panování v rodném Bari, kam se v roce 1556 vrátila, je italskými historiky i jejími současníky považováno za idylické. Bonina nečekaná smrt obyvatele Bari velice zasáhla. Oproti tomu zpráva o její smrti nevyvolala v Polsku velké emoce i její syn Zikmund August ji přijal dosti netečně. Bona zemřela osamocená, rozhádaná se synem a vlastně i s celým královstvím. V Polsku se šířily pamflety, pomluvy a frašky, které Bonu ukazovaly jako bezohlednou, úspěchu chtivou a falešnou ženu.¹⁹⁴

Komentáře současníků Bony jsou plné jedovatých poznámek. Básník a sekretář Barbory Zápolské a od roku 1535 hnězdenský arcibiskup Andrzej Krzycki o ní složil báseň, kde ji přirovnává ke krakovskému drakovi.¹⁹⁵

*„Jestli zavřený v skalní hluboké jeskyni,
Hrozil, Kraku, jako peklo, tvému městu drak,
Je divné, že když usedl na zámku i na trůně,
Všechno pohlcuje jeho nenasytný břich?
Když pod zámkem se skrýval, ničil pouze Krakov,
Když na zámku usedl, pro celou vlast je to smrt.“¹⁹⁶*

Podle autora článku Adamkiewicze čekal Krzycki na svůj vlastní úspěch, a když se stal arcibiskupem, sám se s Bonou spřátelil.

Ve svém díle *Zvěřinec* se královně vysmíval a velký autor té doby Mikołaj Rej.

¹⁹³ ADAMKIEWICZ, Sebastian. *Królowa Bona – Polska Lady Mackbet?* In: *Histmag. Pierwszy polski portal historyczny* [online]. 2. února 2014 [cit. 21. ledna 2015]. URL: <<http://histmag.org/Krolowa-Bona-polska-Lady-Makbet-9021>>.

¹⁹⁴ ADAMKIEWICZ, Sebastian. *Bona Sforza – smok z Wawelu.* In: *Histmag. Pierwszy polski portal historyczny* [online]. 25. března 2013 [cit. 21. ledna 2015]. URL: <<http://histmag.org/Bona-Sforza-smok-z-Wawelu-7693>>.

¹⁹⁵ K počátkům města Krakova se totiž váže legenda, která mluví o zlém drakovi, který okupoval Wawel a terorizoval obyvatelstvo.

¹⁹⁶ Ibidem.

„*Italkou byla z národa, kde se rozum rodí,
Nejvzácnější klenot, avšak všeho moc škodí.*“¹⁹⁷

Současníci muži jí zazlívali její angažovanost v politice a veřejných věcech. Polská mužská šlechta nebyla na nic takového zvyklá a nechtěla si to nechat líbit.

Kritikou nešetřil ani krakovský biskup Filip Padniewski, jehož slova jsem citovala na počátku třetí kapitoly: „*Královna Bona, opovrhující ženskými záležitostmi, zabývala se veřejnými záležitostmi a administrací Rzeczypospolité.*“¹⁹⁸

Andrzej Frycz Modrzewski se ve svém díle *De Republica Emendanda* vyjadřuje velice kategoricky proti vměšování žen do veřejných záležitostí, důvodem jeho ostrého vyhranění mohla být právě veřejná aktivita královny Bony.¹⁹⁹

Pomluvy se nevyhnuly ani Zikmundovi. Bylo mu vyčítáno, že „*je pouze loutkou v rukách své ženy*“.²⁰⁰ Zdálo se, že Bona dosáhne každého svého přání, Zikmund plní její požadavky a nechává se ovlivňovat. Bona byla obviňována ze smrti posledních mazovských knížat Stanisława a Janusze, Alžběty Habsburské i Barbory Radziwiłłové. V neposlední řadě byla nařknuta i ze špatné výchovy syna Zikmunda Augusta. Prý ho dlouho držela pod svými křídly a neblahé důsledky na něm zanechalo, že vyrůstal se společností žen.²⁰¹

Z těchto neobjektivních posměšků vycházela pozdější polská historiografie. Stejným způsobem je hodnocena i v dílech Lelewela, Szajnochy, Bobrzyńskiego nebo Morawského. Tento pohled zůstává literatuře po celé 19. století, která již ovlivňovala široké masy. Období romantismu vyzdvihovalo nešťastnou lásku Zikmunda Augusta a Barbory Radziwiłłové, a tím vrhlo na Bonu další negativní stín. Právě v tomto období ji Poláci začínají připodobňovat k lady Macbeth. Nový a kladný pohled, oceňující práci a postavu královny Bony Sforzy přinesl až v roce 1936 Władysław Pocięcha, který zveřejnil v *Polském životopisném slovníku* její životopis. Svoje bádání a úvahy sepsal mnohem rozsáhleji a vydal je v roce 1945 ve čtyřsvazkové biografii. Ještě před vydáním Pocięchova díla hodnotil Bonu kladně polský historik Kazimierz Hartleb ve své práci *Poslední Jagellonci*, kde píše: „*zasloužila si plnou vděčnost národa, je hodna toho stát v řadě nej přednějších a nejzasloužilejších královen*“.²⁰²

---

¹⁹⁷ ADAMKIEWICZ, *Bona Sforza – smok z Wawelu*. op. cit.

¹⁹⁸ BOGUĆKA, *Białogłowa w dawnej Polsce: kobieta w społeczeństwie polskim*, op. cit., s. 209.

¹⁹⁹ Ibidem.

²⁰⁰ ADAMKIEWICZ, *Bona Sforza – smok z Wawelu*. op. cit.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Ibidem.

Za zmínku jistě stojí dílo historika z 19. století Kazimierze Chłędowského, který královnu představil ve svém románu *Królowa Bona*. V knize jsou použity románové vyprávěcí postupy se zachováním pravdivých historických faktů a dobových reálií.²⁰³

O globální pohled se ve své knize *Bona Sforza* pokusila Maria Bogucká, její kniha byla poprvé vydána v roce 1989. Dnes je k dispozici čtvrté, upravené vydání této publikace, které vyšlo v roce 2009.²⁰⁴

---

²⁰³ CHŁĘDOWSKI, Kazimierz. *Królowa Bona*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1960. 179 s.

²⁰⁴ BOGUCKA, Maria. *Bona Sforza*. 4. vydání. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo we Wrocławiu Sp., 2009. 313 s. ISBN 978-83-04-05004-4.

5. Návrat Bony Sforzy zpět do Itálie

Po smrti Zikmunda se Bona přestěhovala do Varšavy, kde pobývala spolu s dcerami na tzv. Malém Dvoře a v nedalekém Ujazdowě.²⁰⁵ Bona se skutku nemohla cítit v Polsku v posledních dnech života svého muže dobře. Poddaní ji nenáviděli, ztratila prvorozeného syna a na vysokých na církevních postech byli její nepřátelé. Rok před Zikmundovou smrtí byl krakovským biskupem Samuel Maciejowski a kastelánem Jan Tarnowski, další z odpůrců Stanisław Górski v té době rozšířil pomluvu, že královna chce utéci přes Mazovsko do Itálie. Královna se stále cítila v Krakově bezpečně, ale je možné, že už byla rozhodnutá, že po smrti manžela odejde do Mazovska.²⁰⁶ Ani smrt manželky syna Zikmunda Augusta Barbory v roce 1551 je neusmířila. Matka se dočkala ještě třetí svatby svého syna tentokrát s Kateřinou Habsburskou v roce 1556 a poté poprosila o výjezd z Polska do Bari. Sice původně tvrdila, že se tam potřebuje léčit, ale fakt, že si s sebou vezla na desítkách vozů všechn svůj majetek, svědčil o tom, že se nehodlala vracet zpět.²⁰⁷ Od Zikmunda Augusta dostala podmínku, aby vrátila všechny dokumenty o půjčkách a koupích a veškerou královskou a hospodářskou půdu, která kdy byla v jejím vlastnictví. Zikmund jí zřejmě nevěřil a bál se, aby neodkázala někomu cizímu půdu na území Rzeczypospolité.²⁰⁸ Možná to bylo od Bony sobecké, že se starala o své vlastní zájmy a rozhodla se odjet a ne o své „staré“ neprovdané dcery. Nakonec se sice provdaly, ale ne nijak výhodně a dcera Izabela o ní v dopise psala jako o matce, která se má dobře, i když opouští své děti.²⁰⁹ 1. února přišla Zikmundovi Augustovi zpráva, že královna vyrazila na cestu. Bona se zastavila ve Vídni, v Padově a nakonec v Benátkách. Do svého Bari dorazila 13. dubna. Přestože odtud odjížděla jako mladá dívka a vracela se jako stará žena, lidé ji s nadšením vítali. Bohatství, které si s sebou přivezla, jakoby se stalo jejím nepřítelem, bylo důvodem k závisti a nevraživosti ostatních. Španělský král Filip II. chtěl, aby knížectví Bari a Rossano byly připsány ke španělské koruně, což Bona odmítla.²¹⁰

Ze svého majetku totiž půjčila ohromnou sumu 430 000²¹¹ dukátů Filipu II. Habsburskému. V roce 1557 královna jí její sekretář Gian Lorenzo Pappacoda²¹² nechal

---

²⁰⁵ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 525.

²⁰⁶ BOGUĆKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 237, 238.

²⁰⁷ To bylo zřejmě i z dopisů, které psala Ferdinandovi Habsburskému, s kterým si domlouvala návštěvu ve Vídni a volný přejezd přes Rakousko. BESALA, *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 622.

²⁰⁸ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 525.

²⁰⁹ BESALA, *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, op. cit. 625.

²¹⁰ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 525.

²¹¹ Od půjčky si slibovala, že získá od Filipa II. Neapolské království. BESALA, *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 627.

nejdříve podat²¹³ jedovatou látku a poté jí podsunul závět, kterou sám připravil a ve které měla královna zprošťovat dědictví syna Zikmunda Augusta a která novým způsobem rozdělovala královnin majetek. Pappacoda samozřejmě nezapomněl na sebe a obohatil i svou kasu.²¹⁴ Po odeznění účinku jedu královna nabyla plného vědomí a nechala připravit novou závět, ve které vše odkázala synovi.²¹⁵ Po jeho případné smrti byla dalším dědicem Izabela a její syn Zikmund Zápolský a až po nich byli na řadě zbývající tři dcery (každá dostala po 50 000 dukátů). Bona vyřešil svůj poslední úkol, její stav se velice zhoršil a druhého dne 19. listopadu 1557 zemřela.²¹⁶ Pappacoda, který měl v zádech oporu Habsburků, zlikvidoval svědky a utekl z Bari.²¹⁷ Do Polska se zpráva o její smrti dostala na přelomu let 1557 a 1558, dcery byly pochopitelně smutné, ale Zikmunda nechala tato zpráva chladným. Vzrušila ho snad jen informace o dědictví, které získal v 1559. Originál závěti měl notář Catapani, který ale začal tvrdit, že je vše podvod, a zanedlouho zemřel. Což vedlo obyvatele Bari k myšlenkám, zda za jeho smrti nestojí Pappacoda. Zikmund se snažil získat dědictví i bez potřebných dokumentů, ale území v Itálii nikdy nezískal a až v roce 1562 dostal právo na 430 000 dukátů, které si půjčil Filip II. od jeho matky. Zikmund je však nikdy nezískal zpět a celý proces navrácení se vlekl neuvěřitelných 250 let. V roce 1569 byl, po dlouhém vleklém procesu, Pappadoca odsouzen a uvězněn v Neapoli. Ale už o rok později byl propuštěn.²¹⁸ „Královna Bona, tak skvělá a za života neuroticky ambiciózní, odešla ve smutné a zamračené atmosféře“²¹⁹

Královna byla pohřbena v bazilice sv. Mikuláše v Bari. Nejdříve však byla její rakev uložena v sákrístii katedrály v Bari a ještě v roce 1584 jí tam na vlastní oči spatřil Mikołaj Krysztof Radzwiłł. O čtyři roky později požádala Anna Jagellonská papeže Sixta V. o svolení převezení ostatků do baziliky, aby mohla být královna čestně uložena do svého mauzolea. Vytvoření náhrobku bylo svěřeno Andreovi Sarti z Carrary a jeho dvěma pomocníkům:

---

²¹² Královna se již předtím necítila v Bari a v přítomnosti Pappacody bezpečně a svěčila se své pokojské, že by se ráda vrátila do Polska. Ibidem, s. 627.

²¹³ BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 525. První dávku dostala od zřejmě podplaceného lékaře Giovanniho Antonia id Matera a druhou porci od kuchařského mistra Paola Matriilla. BESALA, *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 628.

²¹⁴ Pappacoda Bonu v horečkách přivedl k notáři, kde měla v přítomnosti osmi svědků podepsat závět. Filip II. měl tedy získat Bari, Rossano, Ostuni, Grottaglie a Monteserico. Po desítkách tisících dukátů bylo přiděleno Boniným dcerám, sobě si Pappacoda daroval Noia a Triggiano a roční příjmy z Rutigliana, dále peníze, koně či stříbro. „Obdaroval“ také dvořana Camila Brancaccio a pokojskou Marianu za mlčení. Dále šlo o spíše „menší“ finanční částky. BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 243.

²¹⁵ Materiály, které mluví o těchto událostech, byly objeveny docela nedávno v archivu sv. Marka v Benátkách. BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, op. cit., s. 525.

²¹⁶ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 243 – 248.

²¹⁷ BESALA, *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 628.

²¹⁸ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 243 – 248.

²¹⁹ BESALA, *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, op. cit., s. 629.

Francescu Zaccarellovi a Francescu Bernucimu. Původní podoba náhrobku se do dnešních dob nedochovala. Centrálním bodem je samozřejmě Bona (klečící a modlící se), kolem ní je dav lidí. Součástí oslavy královny jsou sochy sv. Stanisława (patron Polska) a sv. Mikuláše (patron Bari), dále portréty národních polských světců (Kazimíra Jagellonského, Hedviky Slezské, Stanisława Kostky), portréty dcery Bony Anny Jagellonské a vnuka Zikmunda III. s erby Bari a polskou orlicí. Možná v Polsku lidé nesmutnili, ale obyvatelé knížectví, kde vládla, věděli, že přišli o vládkyni, v jejíž přítomnosti se cítili bezpečně. Když Radziwiłł navštívil Ostuni, kde královna také vládla, spatřil pod jejími erby nápisy.²²⁰

„Aurea Saturni redierunt secula firma

Sceptra tenete manu nomine peque Bona“

„Vrací zlatý věk Saturna, kdy v mocné dlani

Třímá žezlo Bona, vládkyně dobrá ne jenom jménem“²²¹

---

²²⁰ BOGUČKA, *Bona Sforza*, op. cit., s. 249 – 251.

²²¹ *Ibidem*, s. 251.

Závěr

Cílem mé práce bylo zhodnotit a popsat kulturní vliv Bony Sforzy v Polsko-litevské unii za vlády jejího manžela Zikmunda I. Starého.

Může se zdát, že největším štěstím bylo, že se setkala právě se Zikmundem. Oba byli tak specifictí jedinci se specifickým pohledem na svět a díky jejich spojení vznikl na královském dvoře specifický kulturní duch té doby, který se šířil mezi šlechtice a obyvatele království. Na základě pozorování Zikmundovy politiky je možno usoudit, že byl mírný, tolerantní a otevřený člověk. Pro Bonu bylo zásadní její dětství, výchova a vzdělání. Vyrůstala v kolébce renesance a humanismu a měla pevně zakotvené nejen módní a společenské vzorce, ale i politické a ekonomické. Jistě byla přesvědčena, že její představy o vládnutí a výchově jsou správné. Bylo vychovávána jako budoucí panovnice, jako žena, která má vládnout mužům. Jejímu synovi Zikmundu II. Augustovi se dostalo výborného vzdělání a díky Boně byl zvolen králem ještě před smrtí otce. Vztah matky a syna však skončil špatně. Bona ani Zikmund Starý nesouhlasili se sňatkem syna s nerovnorodou dcerou z magnátského rodu Barborou Radziwiłłovou. Bona se často dostávala do sporu s polskou šlechtou, která měla vštípené naprosto jiné způsoby vládnutí a chování. Byla kritizována za výchovu syna Zikmunda Augusta, prý trávil moc času s ženským dvorem. Je pochopitelné, že se to polským šlechticům nelíbilo, protože podle jejich natury muž měl být tvrdý, nepřístupný atd. Nebylo zvykem, že by žena v Polsku vládla a nikdo si nechtěl nový trend osvojit. Bona sice nevládla přímo, ale dokázala si kolem sebe vytvořit okruh podporovatelů, skrz který mohla prosazovat svoje cíle. Její manžel byl tolerantní k jejím ambicím a zřejmě se kvůli tomu se nikdy nedostali do sporu.

Bona byla jednou částí úspěchu a Zikmund druhou. V zadání stojí práce „...*zhodnotit přínos osobnosti polské královny Bony Sforzy k rozvoji polské dvorské kultury za panování krále Zikmunda I. Starého...*“, nemohu se ubránit pocitu, že velký přínos měl právě král Zikmund, který umožnil zcela volný průchod renesančnímu směru. Díky jeho otevřenosti a znalosti nového proudu mohlo dojít k tak bezproblémovému proniknutí renesance do Polska. Sám se s renesancí setkal již před příchodem Bony na královském dvoře svého bratra Vladislava Jagellonského v Budě. Přestavba královského zámku v Krakově Wawelu a výstavba Zikmundovi kaple, která je označována za perlu renesance v Zaalpí, začala díky jeho iniciativě ještě mnohem dříve, než si vzal Bonu. S příchodem Bony došlo k symbióze Zikmundova polského dvora již částečně žijícího renesančním životem a nově příchozího italského Bonina dvora, pro který byla renesance naprosto přirozený styl života. S Bonou přišlo množství Italů, kteří začali zastávat různé úřednické funkce či běžné profese. Ženy

z jejího ženského dvora se vdávaly za Poláky. Také se otevřely dveře Polákům do Itálie. Mohly studovat na vyhlášených univerzitách a s nabytým vzděláním se vraceli zpět. Nový směr se projevil nejenom na životním stylu královského dvora, ale i v architektuře a literatuře. Z Krakova se začala šířit vlna nového stavitelství do ostatních měst (Gdaňsk, Poznaň, Vilnius,..) Šlechtici se nechali inspirovat královským dvorem a sami začali představovat svoje paláce. Z panovníka a posléze i šlechticů se stali mecenáši nejen stavitelství, ale i literatury. Na dvoře vznikala poezie, která reagovala na soudobé společenské a politické dění. Díky mecenášům mohli psát, studovat a cestovat autoři jako Andrzej Krzycki, Jan Dantyszek, Mikołaj Rej, z další generace např. Jan Kochanowski.

Za třicet let jejich manželství prošla Rzeczpospolita velkým množstvím především pozitivních proměn. Král zemřel v roce 1548 a nedlouho po jeho smrti odešla Bona do Mazovska a odtud v roce 1556 zpět do svého rodného Bari. V roce 1557 zemřela. Zřejmě zemřela na následky podání jedu. Pomocí lékaře a kuchaře jí ho podal Pappacoda, který byl „sluhou“ Filipa II. Habsburského, jenž dlužil Boně ohromnou sumu peněz. Zemřela opuštěná, ale v místě kde jí lidé uctívali. Bylo jí vystavěno mauzoleum v bazilice sv. Mikuláše, patrona Bari.

Bona Sforza je kontroverzní postavou v polských dějinách. Ve své době byla nepochopena a nenáviděna a až ve 20. století ukázal Władisław Pocięcha druhou, lepší stranu této královny.

Skutečnost, že její životní osud vzbuzuje pozornost, ukazuje fakt, že byl v Polsku natočen seriál *Bona Sforza*.²²² Velké pozornosti se dostalo i nešťastné lásce Zikmunda Augusta a Barbory Radziwiłłové ve dvou filmech (*Epitafium dla Barbary Radziwiłłowny*²²³ a *Barbara Radziwiłłówna*²²⁴), kde Bona vystupuje jako negativní osoba, která lásce brání. Na otázku, jaký je pohled současných Poláků na osobnost královny mi profesor historie *Uniwersytetu Miłoja Kopernika* v Toruni Kazimierz Maliszewski odpověděl jednoznačně: „*Jedni ji milují a druzí nenávidí. Pro někoho je polská královna, pro jiného pouze Italka, manželka polského krále.*“

---

²²² © 1998-2015 Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi. [cit. 7. února 2015]. URL: <<http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=123697>>

²²³ © 1998-2015 Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi. [cit. 7. února 2015]. URL: <<http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=12258>>

²²⁴ Barbara Radziwiłłówna (film). [cit. 7. února 2015].

URL: <[http://pl.wikipedia.org/wiki/Barbara_Radziwi%C5%82%C5%82%C3%B3wna_\(film\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Barbara_Radziwi%C5%82%C5%82%C3%B3wna_(film))>

RESUMÉ

The bachelor thesis called „Bona Sforza and the Context of Polish Courtly Culture in 16th Century“ describes the King of Poland and Great Duke of Lithuania Sigismund I the Old and his second wife Bona Sforza. The work is especially focused on cultural influence of Bona Sforza.

Bona Sforza was born in 1494 as a member of powerful House of Sforza. She was well educated in Bari by Italian humanists Crisostomo Colonna and Antonio de Ferraris known as Galateo. Bona Sforza grew up in self-confident Renaissance Italy and became strong, ambitious and energetic woman, who was determined to rule even men.

In 1518 she became a wife of the King of Poland and Great Duke of Lithuania Sigismund I the Old. The first wedding the procura took place in Naples on 6 December 1517, the King was represented by Stanisław Ostrorug. The second real wedding took place in Krakow on 18 April 1518. Bona was not a traditional Polish royal wife, who is supposed to just take care about her husband and children. Of course, she took care about her children. She especially concentrated on providing a good education to the oldest daughter Isabella and the oldest son Sigismund II Augustus. he also had many policy and economics activities and interests. Some Polish lords and magnates hated her because of her activities, but she also has many supporters around. Andrzej Krzycki, Piotr Gamrat and Piotr Kmita were the strongest supporters.

The most important part of this work covers Bona's Renaissance influence to the royal court, architecture and literature. Many educated and skilled Italian courtiers came with Bona to Poland and brought a new style, natural for them. From this moment the way to Italy was opened for Polish. They could travel study at the best Italian universities and see the Renaissance life. The arrival of Bona to Poland was not the first contact with renaissance. Sigismund's royal court had already known this new style before. Sigismund saw Renaissance on the royal court of his older brother, Vladislaus II Jagiellon the King of Bohemia and Hungary, in Buda. He was staying here for some time when he was young. His idea was to build Sigismund's chapel on Wawel hill in the area of the royal castle in Krakow. Bartolomeo Berrecci was an architect of this building which is considered to be the most beautiful Renaissance building in middle-east Europe. Thanks to Bona's and Sigismund's experience the Renaissance wave expanded to other cities and courts of Polish lords and magnates. King and lords became sponsors of art. Many new Renaissance buildings were built in whole Rzeczpospolita. Old buildings were either re-built or destroyed to make a free space for new

ones. The king was also sponsored writers. The first half of the 16th century was the age of famous polish writers like Andrzej Krzycki, Jan Dantyszek, Mikołaj Rej or Mikołaj Kopernik. On 1 April 1548 the King Sigismund I the Old died. Bona moved to Mazovia and after eight years she came back home to Bari. After a year in Bari Bona was poisoned by her officer Gian Lorenzo Pappacoda. Pappacoda was supported by King Philip II of Spain, who wanted to avoid paying his debts to Bona.

She was buried in St. Nicola's Basilica in Bari.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny

POCIECHA, Władysław. Kazimierz Augustyn. *Panowanie Zygmunta Starego: 1506-1548*. Kraków: Nakł. Krak. Sp. wydawn., 1923. 32 s.

Sekundární literatura

BESALA, Jerzy. *Zikmund Stary i Bona Sforza*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo, 2012. 730 s. ISBN 978-83-7506-883-2.

BOGUCKA, Maria et al. *Dynastie panující w Polsce*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydawnictwo, 2007. 120 s., s. 43, 44. ISBN 978-83-04-04919-2.

BOGUCKA, Maria, ed. *Tryumfy i porażki: studia z dziejów kultury polskiej XVI-XVIII w.* Wyd. 1. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989. 258 s. ISBN 83-01-08570-3.

BOGUCKA, Maria. *Białogłowa w dawnej Polsce: kobieta w społeczeństwie polskim XVI-XVIII wieku na tle porównawczym*. Wyd. 1. Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 1998. 225 s. ISBN 83-85660-78-X.

BOGUCKA, Maria. *Bona Sforza*. 4. wydání. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo we Wrocławiu Sp., 2009. 313 s. ISBN 978-83-04-05004-4.

BOGUCKA, Maria. *Dzieje kultury polskiej do 1918 roku*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1987. 436 s. ISBN 83-04-02303-2.

BORKOWSKA, Urszula. *Dynastia Jagiellonów w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. 630 s. ISBN 978-83-01-16692-2.

BRENNER, Michael. *Malé dějiny Židů*. Praha a Litomyšl: Nakladatelství Paseka s. r. o., 2014, 352 s. ISBN 978-80-7432-443-7.

ČECHURA, Jan. *České země v letech 1526 – 1583. První Habsburkové na českém trůně I*. Jihlava: nakladatelství Libri, 2008. 324 s. ISBN 978-80-7277-385-5.

GĄTKIWICZ, Felix. *Dzieje Polski. Fakty, ustrój, tematy*. Kraków: Pravda, 1924. 180 s.

GÓRALSKI, Zbigniew. *Urzędy i godności w dawnej Polsce*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnica Wydawnicza, 1983. 274 s. ISBN

CHIOŃSKA-MIKA, Jolanta: *Utváření polského parlamentarismu v době jagellonské*. In: RUCZAJ, Maciej (ed). *Jagellonské dědictví. Kapitoly z dějin středovýchodní Evropy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012 ISBN 978 -80-7325-274-8.

CHŁĘDOWSKI, Kazimierz. *Królowa Bona*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1960. 179 s.

- KALOUS, Antonín. Z husitské revoluce do renesanční Evropy. In: ŠMERAL, Jiří (ed). *Dějiny Olomouce*, 1., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 632 s. IBSN 978-80-244-2368-5.
- KOZAKIEWICZOWA, Helena a KOZAKIEWICZ, Stefan. *Renesans w Polsce*. Warszawa: Arkady, 1976. 334 s.
- KOZAKIEWICZOWA, Helena. *Renesans w Polsce: Kaplica Zygmuntowska*. Warszawa: Arkady, 1983. 40 s. ISBN 83-213-3039-8.
- KROPÁČEK, Jiří. Zaalpí: první ohlasy vrcholné renesance. In: DANIEL, Ladislav, PELÁN, Jiří. (ed). *Italská renesance a baroko ve střední Evropě. Příspěvky z mezinárodní konference Olomouc 17. – 19. října 2003*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. s. 61 - 66. ISBN 80-244-1152-0.
- KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie: parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16 – 17. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011. 245 s. Russia Altera; sv. 18. Slavica; sv. 8. ISBN 978-80-87378-58-8.
- LITWIN, Henryk. Národy první Rzeczpospolité. In: RUCZAJ, Maciej (ed). *Jagellonské dědictví. Kapitoly z dějin středovýchodní Evropy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. ISBN 978 -80-7325-274-8.
- MARKIEWICZ, Mariusz. *Historia Polski 1492 – 1795*. 2. vydání. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002. 758 s. IBSN 978-83-08-04128-4.
- PELC, Janusz. *Literatura renesansu w Polsce*. Warszawa: Semper, 1994. 296 s. ISBN 83-85810-33-1.
- POCIĘCHA, Władisław. *Králowa Bona (1494 – 1557)*, svazek 1., Poznań: Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk, 1949. 322 s.
- POCIĘCHA, Władisław. *Králowa Bona (1494 – 1557)*, svazek 2., Poznań: Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk, 1949. 598 s.
- QUIRINI-POPLAWSKA, Danuta. *Działalność Włochów w Polsce w I połowie XVI wieku na dworze królewskim, w dyplomacji a hierarchii kościelnej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973. 140 s.
- SCHÖNBORN, Bronisław. *Zwierzyniec: Historia, zabytki, tradycje, legendy*. Kraków: Tow. Miłośników historii i zabytków Krakowa, 1953. 34 s.
- WILCZEK, Piotr. *Literatura polskiego renesansu*. Wyd. 1. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. 197 s. ISBN 83-226-1492-6.
- WOJCIECHOWSKI, Zygmunt. *Zygmunt Stary (1506 – 1548)*. 2. vydání. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1979. 436 s.

Internetové zdroje

<http://filmpolski.pl/>

<http://filmpolski.pl/>

<http://pl.wikipedia.org/>

<http://biblia.klp.pl/>